

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

- عنوان درس : صرف و نحو کاربردی (۴)
- تعداد واحد : ۴ واحد
- نویسنده : دکتر سید احمد امام زاده
- انتشارات دانشگاه پیام نور
- طراح : ابوالقاسم عارف نژاد
- عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور مرکز نیشابور

معرفی

کتاب در دو بخش تهیه شده است؛

الف: مباحث صرفی ●

شامل موارد زیر است: ●

▶ حالات مختلف اسم منسوب ●

▶ احکام تصغیر ●

● ب :مباحث نحوي شامل

● ▶ حال

● ▶ تمييز

● ▶ استثنا

● ▶ منادي

● ▶ مشغول عنه

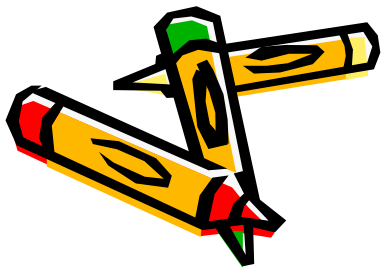
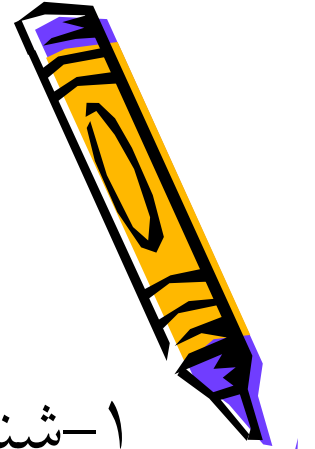
● ▶ تنازع

● ▶ اعراب انواع جمله

درس اول

هدفهای کلی

- ۱- شناختن اسم منسوب
- ۲- نحوه ساختن اسم منسوب

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید

- الف: تعریف نسبت به مطالب زیر احاطه پیدا نمایند
- ب: ساختن اسم منسوب از:

۱- اسامی مؤنث

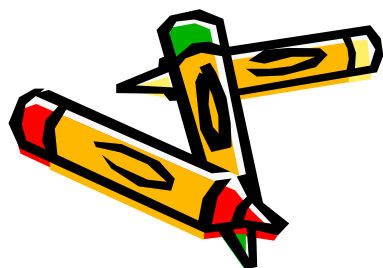
۲- اسامی مثنی و جمع مذکر سالم و جمع مکسر

۳- اسامی مقصور، منقوص، ممدود

- ۴- اسمهای مرکب اضافی ، مزجی و اسنادی
 - ۵- اسمهای مختوم به یاء مشدده
 - ۶- از اسمهای بر وزن فَعِيلَه و فُعَيْلَه
 - ۷- از اسمهایی که حرفی از آنها محذوف است
- ج: آشنایی با اسمهای منسوب بدون یاء نسبت

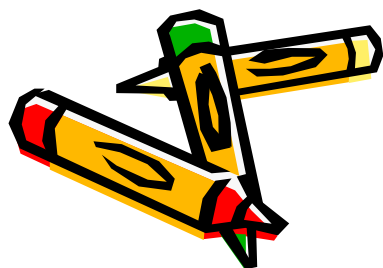
نسبت چیست؟

- نسبت عبارت است از:
- نسبت دادن چیزی را به چیز دیگر بوسیله
- آوردن یاء مشدده ماقبل مکسور به آخر اسم
- اسمی که دارای یاء نسبت باشد منسوب نامیده می شود
مانند اصفهانی

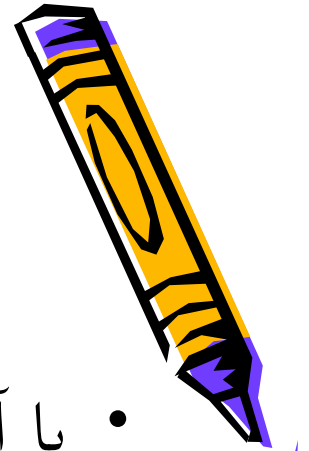

۱- اسم منسوب چه نوع کلمه ای بوده و در جمله دارای چه نقشی می باشد؟

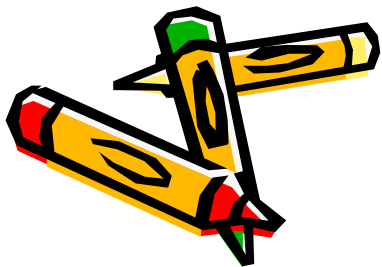
- اسم جامد بوده و در جمله نقش صفت دارد
- زیرا مفهوم "موصوف بهذه النسبة" در تقدیر است

۲- اسم منسوب چگونه ساخته می شود؟

- با آوردن یاء مشدده ما قبل مکسور به آخر اکثر اسامی ، اسم منسوب ساخته می شود مانند:
ایران + ی = ایرانی

۳- اسم منسوب از اسمهای مؤنث مختوم
به تاء تانیث چگونه ساخته می شود؟

۱- تا تانیث حذف می شود

۲- یاء نسبت اضافه می شود مانند

مکة + ی = مکی

کوفة + ی = کوفی

بصرة + ی = بصری

۴- ساختن اسم منسوب از اسمهایی که به
“یاء” مشدد ختم شده اند،
با توجه به چه نکته ای بر چند دسته تقسیم

• به سه دسته می شوند؟

• بر اساس تعداد حروف ما قبل از یاء مشدد

• ۱- یک حرف

• ۲- دو حرف

• ۳- بیش از دو حرف

۵- از اسمی که بعد از یک حرف به یاء
مشدد ختم شده ، چگونه اسم منسوب

ساخته می شود؟

• الف: یاء اول به اصل خود بر می گردد

• ب: یاء دوم قلب به واو می شود

• مانند طی + ی = طوی

• حی + ی = حیوی

۶- از اسمی که بعد از دو حرف به یاء مشدد
ختم چگونه اسم منسوب ساخته می شود؟

۱- یاء اول حذف می شود

۲- یاء دوم قلب به واو مکسوره ما قبل مفتوح می شود

• مانند نبیّ + یّ = نبویّ

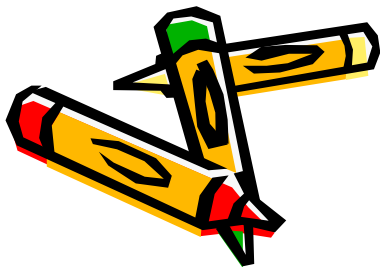
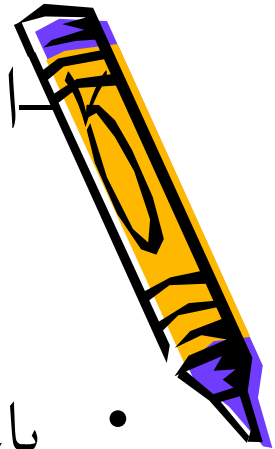
• علیّ + یّ = علویّ

اسمی که به یاء مشدد ختم شده و قبل از یاء
بیشتر از دو حرف باشد چگونه اسم منسوب

ساخته می شود؟

- یاء مشدد حذف می شود
- یاء نسبت به جای آن قرار می گیرد
- مانند الکرسی -- کرسی
- الاصفهانی --- اصفهانی

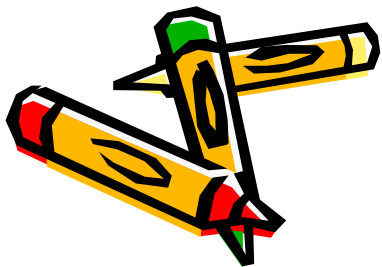
اسم منسوب کلمات "مهدی" و "مرمی" به
چند صورت ساخته می شود؟

• دو صورت

• مهدی --- مهدوی , مهدی

• مرمی --- مرموی , مرمی

۱۰- به چه دلیل اسم منسوب کلماتی
مانند مهدی[ؑ] دو شکل مختلف دارند؟

• زیرا یاء مشدده از دو قسمت مختلف تشکیل شده است:

۱- یاء اول زائده است که حذف می شود

۲- یاء دوم اصلی است که قلب به واو می شود

۱۱- اسم منسوب از اسمهای مقصور با توجه به چه نکته ای بر چند دسته تقسیم می شود؟

• به سه دسته

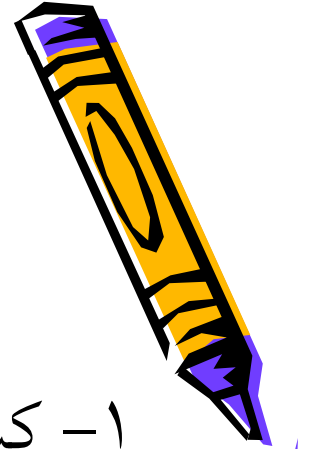
• با توجه به اینکه الف مقصوره ؛ بعد از دو حرف

• سه حرف

• چهار حرف و یا بیشتر، آمده باشد

۱۲- اسم منسوب از اسمهای ثلاثی مکسور العین چگونه ساخته می شود؟

۱- کسره عین الفعل به فتحه تبدیل می شود

۲- یاء نسبت , اضافه می شود

• مانند مَلِک + ی = مَلِکِی

• اِبِل + ی = اِبِلِی

۱۳- اسم منسوب از اسمهای مثنی و جمع سالم چگونه ساخته می شود؟

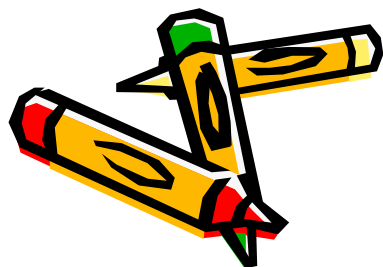
- الف: علامت تشبیه و جمع حذف می شود
- ب: یاء نسبت اضافه می شود
- مانند: الحرمین = الحرمی
- التابعین = التابعی
- التابعات = التابعی
- توجه شود: حمدون = حمدوی و حمدونی
- العرفات = العرفی و العرفاتی

۱۴- اسم منسوب از جمع مکسر چگونه ساخته می شود؟

- دو صورت دارد:
- ۱- اگر بر جمع بودن خودش باقی باشد ، تبدیل به مفرد شده و یاء نسبت به مفرد آن اضافه می شود
- مانند بساتین -- بستان + ی = بستانی

- ۲- اگر جمع مکسر به عنوان اسم مفرد استفاده شود، یاء به آن اضافه می شود
- مانند انصار + ی = انصاری
- ازهار + ی = ازهاروی

۱۵- از اسمهایی که ماقبل آخر آنها به یاء مشدد قرار دارد چگونه اسم منسوب ساخته می شود؟

- الف: یاء دوم که متحرک است حذف می شود
- ب: یاء نسبت اضافه می شود
- مانند طیب + ی = طَیْبِيّ
- غزیل + ی = غُزَيْلِيّ

۱۶- از اسمی که الف مقصوره سومین حرف
باشد چگونه اسم منسوب ساخته می شود؟

۱- الف قلب به واو می شود

۲- یاء مشدد اضافه می شود

• مانند عصا + ی = عصوی

• علا + ی = علوی

• فتی + ی = فتوی

۱۶- از اسمی که الف مقصوره چهارمین حرف
باشد چگونه اسم منسوب ساخته می
شود؟

- اگر دومین حرف ساکن باشد می توان الف را حذف یا
قلب به واو کرد
- اگر دومین حرف متحرک باشد باید الف را حذف کرد

۱۷- برای حالات مختلف اسم منسوبی که الف مقصوره چهارمین حرف باشد مثال بزنید

- حبلی + ی = حبلوی , حبلی^۱
- ملهی + ی = ملهوی , ملهی^۱
- کندا + ی = کندی^۱
- بنما + ی = بنمی

از اسمی که الف مقصوره بعد از چهار حرف
و یا بیشتر آمده باشد چگونه اسم منسوب

ساخته می شود؟

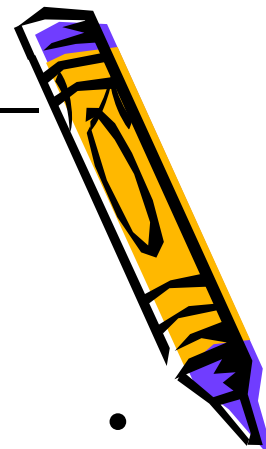
۱- الف مقصوره حذف می شود

۲- یاء نسبت اضافه می شود

مانند فرنسا -- فرنسی

مستشفی - مستشفی

توجه : مصطفی --- مصطفوی

۱- ساختن اسم منسوب از اسمهای منقوص با
توجه به چه نکته ای بر چند دسته تقسیم
می شود؟

• به سه دسته

• به توجه به اینکه "یاء" بعد از دو حرف

• سه حرف

• چهار حرف و بیشتر آمده باشد

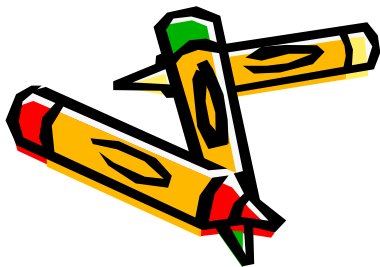
۲۰- از اسم منقوص که یاء سومین حرف باشد
چگونه اسم منصوب ساخته می شود؟

۱- یاء قلب به واو می شود

۲- ما قبلش مفتوح می شود

• شجی -- شجوی

• عمی -- عموی

از اسم منقوص که یاء چهارمین حرف باشد
چگونه اسم منسوب ساخته می شود؟

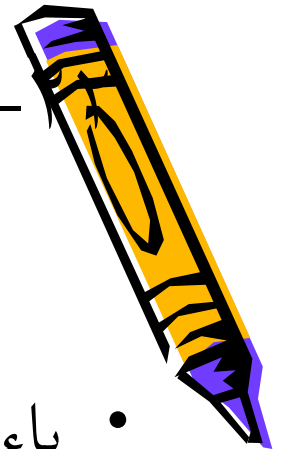
- جائز است که یاء قلب به واو شود
- جائز است که یاء حذف شود
- قاضی -- قاضوی = قاضی , داعی -- داعوی = داعی

از اسم منقوص که یاء بعد از چهار حرف و
یا بیشتر آمده باشد چگونه اسم منسوب

ساخته می شود؟

- یاء حذف می شود
- یاء نسبت اضافه می شود
- المهتدی --- المهتد + ی = المهتدی

۲۳- چه زمانی از اسم منسوب "فَعِيلَه" یاء حذف می شود؟

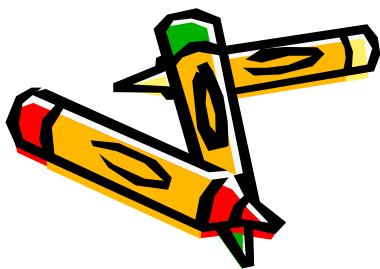
• با داشتن دو شرط ؛ اگر عین الفعل :

• صحیح باشد

• مشدد نباشد

• مدینه -- مدنی

• صحیفه -- صحفی

۲۴- چه زمانی از اسم منسوب "فَعِيلَه" "

یاء حذف نمی شود؟

- اگر عین الفعل معتل باشد
- یا اگر عین الفعل مضاعف باشد
- مانند طویلہ -- طویلی " جلیله - جلیلی "

۲۵- چه زمانی از اسم منسوب "فُعَيْلَه"

یاء حذف می شود؟

• وقتی که عین الفعل آن مضاعف نباشد مانند

• جهینه --- جهنی ، بثینه --- بثنی

۲۶- اسم منسوب از فَعِيل و فُعِيل معتل اللام چگونه ساخته می شود؟

• یاء اول حذف می شود

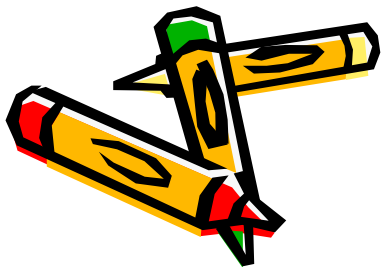
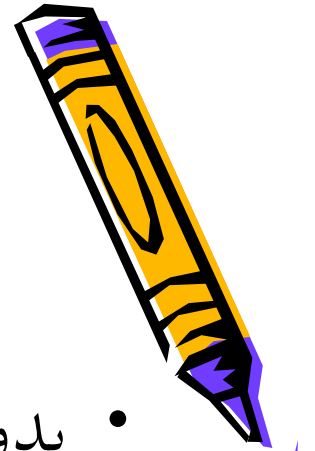
• یاء دوم قلب به واو ما قبل مفتوح می شود

• مانند غنی - غنوی

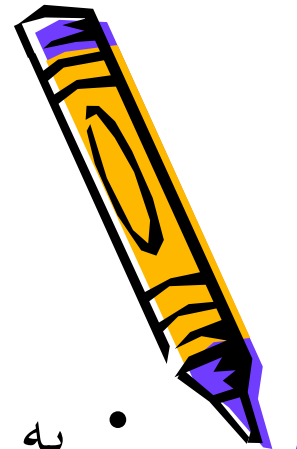
۲۷- اسم منسوب از فَعِيل و فُعِيل
صحيح الآخر چگونه ساخته می شود؟

- بدون هیچ تغییری یاء نسبت به آن اضافه می شود
- مانند عقيل - عقيلي، سهيل -- سهيلي

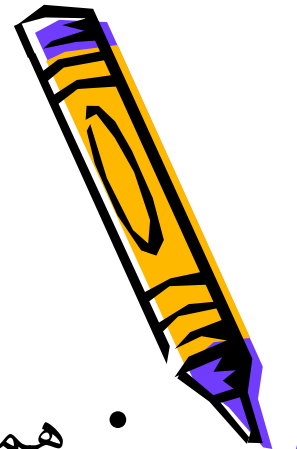
۲۸- ساختن اسم منسوب از اسم
ممدود با توجه به چه نکته ای بر چند
دسته تقسیم می شود؟

- به سه دسته
- با توجه به اینکه همزه اسم ممدود ؛ زائد
- اصلی مقلوب باشد

۲۹- اگر همزه اسم ممدود زائده باشد
ساختن اسم منسوب آن چگونه است؟

- همزه قلب به واو می شود
- یاء نسبت به آن اضافه می شود
- مانند صحراء - صحراوی
- عمیاء -- عمیاوی

۳۰- - اگر همزه اسم ممدود اصلی باشد
ساختن اسم منسوب آن چگونه است؟

- بدون تغییر ، یاء نسبت به آن اضافه می شود
- مانند إنشاء - إنشائی ، إملاء - إملائی

۳۱-- اگر همزه اسم ممدود مقلوب از

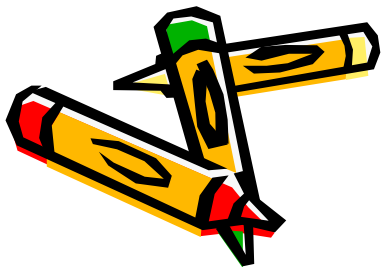
“واو” یا “یا” زائده باشد ساختن اسم

• دو وجه جائز است: منسوب آن چگونه است؟

۱- همزه تغییر نکند

۲- همزه قلب به واو شود

• مانند سماء - سمائی = سماوی ، بناء - بنائی = بناوی

۳۲- اسم منسوب از اسمهای مرکب با توجه به چه نکته ای بر چند دسته تقسیم می شود؟

• به سه دسته

• با توجه به نوع اسم مرکب که عبارتند از:

• ۱- اسنادی

• ۲- مزجی

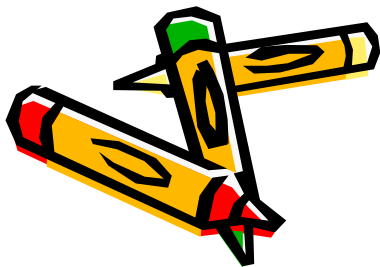
• ۳- اضافی باشد

۳۳- ساختن اسم منسوب مرکب

اسنادی چگونه است؟

- یاء نسبت به اولین قسمت آن اضافه می شود
- قسمت دوم حذف می شود
- مانند تابط شراً -- تابطى ، جاد المولى - جادى

۳۴- ساختن اسم منسوب مرکب مزجی چگونه است؟

- یاء نسبت به اولین قسمت آن اضافه می شود
- قسمت دوم حذف می شود
- مانند بعلبک - بعلی
- خمسه عشر - خمسی

۳۵- ساختن اسم منسوب مرکب اضافی چگونه است؟

• با توجه به ویژگیهای مضاف بر چهار قسم است:

۱-کنیه باشد

۲-بوسیله مضاف الیه قابل شناسایی باشد

۳-با حذف مضاف الیه با اسم دیگری اشتباه شود

۴-هیچکدام از موارد بالا نباشد

۳۶- اسم منسوب از مرکب اضافی چگونه ساخته می شود؟

- در اکثر موارد مضاف الیه حذف می شود
- یاء نسبت به مضاف اضافه می شود
- مانند بدر الدین - بدری^س
- امرئ القیس --- امرئ^س

۳۷- اسم منسوب مرکب اضافی که
مضاف آن کنیه باشد چگونه است؟

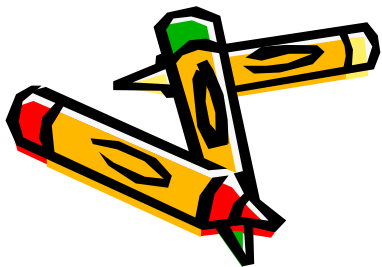
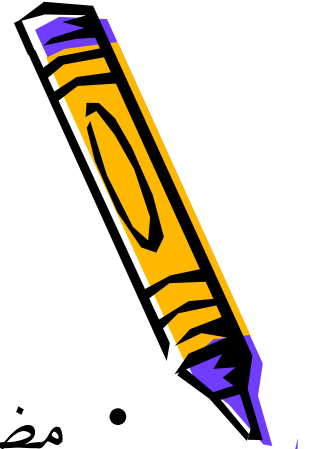

- مضاف حذف می شود
- یاء نسبت به مضاف الیه اضافه می شود
- مانند ابوبکر - بکری[ؓ]
- أم کلثوم - کلثومی[ؓ]
- ابن عباس - عباسی

۳۸- اسم منسوب مرکب اضافی کہ
بوسیله مضاف الیہ قابل شناسایی باشد

- مضاف حذف می شو چگونه است؟
- یاء نسبت به مضاف الیہ اضافه می شود
- مانند غلام زید - زیدی^{۲۸}
- بیت أحمد - أحمدی^{۲۹}

۳۹- اسم منسوب مرکب اضافی که در صورت حذف مضاف الیه با اسم دیگری

• مضاف حذف می شود ^{اشتیباه} چگونه است؟

• یاء نسبت به مضاف الیه اضافه می شود

• مانند عبد شمس -- شمس^{۲۸}

• عبد القیس --- قیس^{۲۸}

۴۰- اسم منسوب اسمهایی که لام الفعل
آنها حذف شده است بر چند قسم است؟

• بر دو قسم:

• الف: لام الفعل آنها در تشبیه و جمع برگردد

• ب: لام الفعل آنها در تشبیه و جمع برنگردد

۴۱- اسمی که لام الفعل محذوف آن در
تثنيه و جمع برمی گردد اسم منسوب آن

• در اسم منسوب حرف محذوف برمی گردد
جگونه است؟

• مانند أب - أبوان = أبوی

• أخ - أخوان = أخوی

• أخت - أخوات = أخواتی

۴۲- اسمی که لام الفعل محذوف آن در

تثنيه و جمع بر نمی گردد اسم منسوب

۱- حرف محذوف بر گردد؟

۲- حرف محذوف بر نگردد

مانند

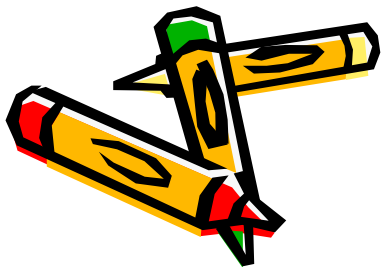
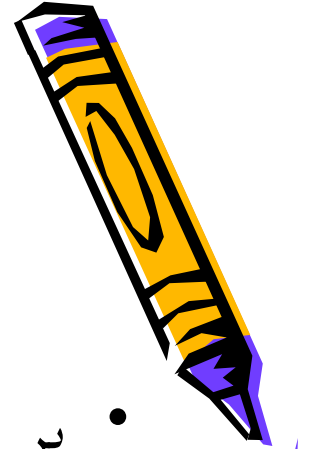
• ابن - إبنان = إبنیّ , بنویّ

• يد - يدان = یدیّ , یدویّ

۴۳- اسم منسوب اسمهایی که فاء الفعل
آنها حذف شده است بر چند قسم است؟

- بر دو قسم
- الف: صحیح اللام باشد
- ب: معتل اللام باشد

۴۴- از اسم صحیح دیگری که فاء
الفعل آن محذوف باشد چگونه اسم

منسوب ساخته می شود؟
• حرف محذوف بر نمی گردد

• یاء نسبت به آخرش اضافه می شود

• مانند

• عده - عدیّ

• صفه - صفیّ

۴۵- از اسم ناقصی که فاء الفعل آن
محذوف باشد چگونه اسم منسوب

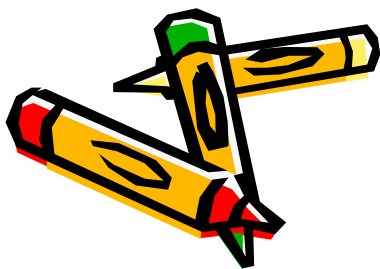
• حرف محذوف بر می گردد ساخته می شود؟

• یاء نسبت به آخرش اضافه می شود

مانند

• شیه - وشوی

• دیه - ودوی

۴۶- چه صیغه هایی بدون یاءنسبت و

دلالت بر نسبت می کنند؟

• اسمهایی که بر اوزان زیر باشند

۱- فَعَال مانند عطار

۲- فاعل مانند تامر

۳- فَعِیل مانند رجل طعم (صاحب طعام)

۴۷- اسمهای منسوب شاذ مشهور کدامند؟

- مرو - مروزی (مرویی)
- شتاء - شتوی (شتائی, شتاوی)
- قریش - قرشی (قریشی)
- بادیه - بدوی (بادوی, بادی)

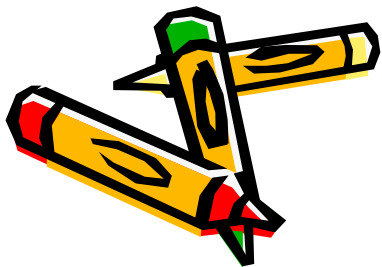
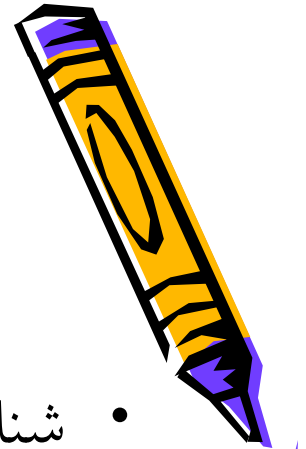

درس دوم

تصغیر

هدفهای کلی

- شناختن اسم تصغیر
- نحوه ساختن اسم تصغیر

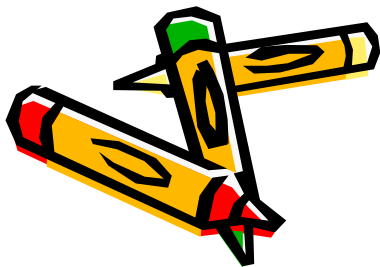

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب
زیر احاطه پیدا نمایند

- ۱- تعریف تصغیر
- ۲- فوائد لفظی و معنوی تصغیر
- ۳- اوزان اسم تصغیر
- ۴- مصغر کردن اسمهای ثلاثی مجرد و مزید
- ۵- مصغر کردن اسمهای رباعی مجرد و مزید
- ۶- مصغر کردن اسمهای خماسی مجرد و مزید

- ۷- نحوه حذف حروف از اسمهای مصغر
- ۸- مصغر کردن اسمهای مثنی و جمع
- ۹- مصغر کردن اسمهای معتل
- ۱۰- مصغر کردن اسمهای مقصور، منقوص، ممدود
- ۱۱- مصغر کردن اسمهای مؤنث لفظی و معنوی
- ۱۲- مصغر کردن اسمهای که بعضی از حروف اصلی آنها محذوف است

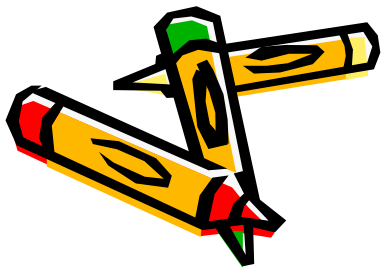
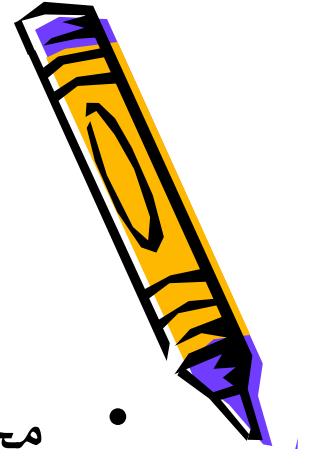
۱- تصغیر چیست؟

- معنای لغوی تصغیر، تحقیر کردن و کاهش دادن است
- و اصطلاحاً تغییر اسم به یکی از اوزان فُعَيْلٌ، فُعَيْعِلٌ و فُعَيْعِيلٌ می باشد
- مانند جُبَيْلٌ، جُعَيْفِرٌ، قُنَيْدِيلٌ

۲- فائده لفظی تصغیر چیست؟

- مختصر کردن جمله است زیرا شجیره مختصرتر از شجره صغیره است

۳- تصغیر از نظر معنا چه فایده ای دارد؟

- الف- نشان دادن کوچکی = بحیره
- ب- تحقیر کردن = شويعر
- ج- نشان دادن کمی = دريهمات

- د- نزدیک بودن زمان یا مکان = قبیل الفجر
- ه- اظهار محبت = بنی^۳
- و- گاهی اوقات تصغیر برای نشان دادن بزرگی چیزی
است = دویّهیه

۴- شروط اسمی که مصغر می شود
چيست؟

۱- اسم باشد

۲- معرب باشد

۳- بر اوزان اسم مصغر نباشد # کُمیت

۴- قابل تصغیر باشد # کبیر

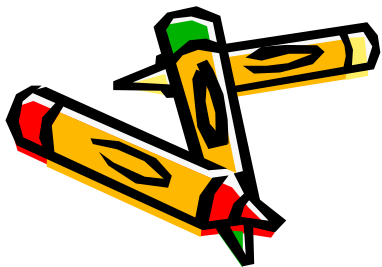
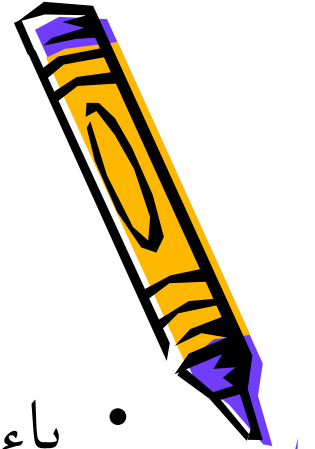
۵- مصغر اسم ثلاثی مجرد بر چه وزنی
آورده می شود؟

- بر وزن فُعَيْل
- مانند جُبَيْل

۶- یاء تصغیر چیست؟

- یاء ساکنی که بعد از حروف دوم برای مصغر کردن آورده می شود

۷- مصغر اسم رباعی مجرد بر چه وزنی
آورده می شود؟

• بر وزن فُعَيْلٍ مانند جُعَيْفِرٍ

۱- مصغر اسم خماسی مجرد و مزید

بر چه وزنی آورده می شود؟

- حرف پنجم و دیگر حروف زائد حذف می شود و بر وزن
فُعَيْل ساخته می شود
- مانند عُنَيْدِل

۸- چه زمانی جائز است که مصغر خماسی مجرد
بر وزن فُعَيْعِيل آورده می شود؟

• اگر اسم بدون یاء باشد جایز است که بر این وزن نیز ساخته شود مانند
سفیرِیج

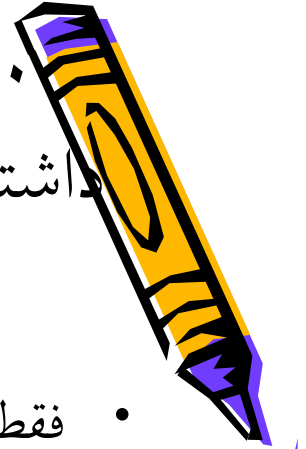
۹- مصغر اسم ثلاثی مزیدی که چهار حرفی
باشد چگونه ساخته می شود؟

• حرف زائد باقی می ماند مانند شاعر = شوِیَعِر

۱۰- مصغر اسم ثلاثی مزیدی که بیش از دو حرف زائد داشته باشد و حرف لین زائد ماقبل حرف آخر نداشته باشد , چگونه ساخته می شود؟

• فقط یک حرف زائد که دارای ارجحیت باشد باقی می ماند

۱۱- در حذف حروف زائد اسم تصغیر و بقاء کدام حرف بر حروف دیگر اولویت دارد؟

۱- میم بر همه حروف اولویت دارد

۲- تاء بر سین اولویت دارد

۳- سین بر همزه اولویت دارد

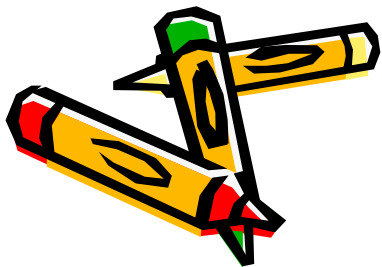
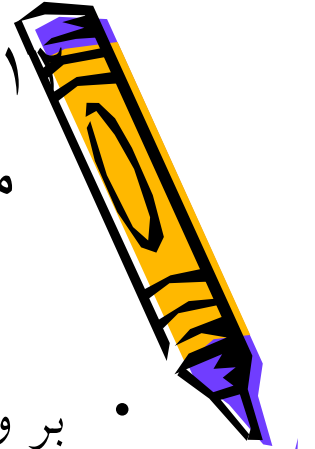
• مانند منطلق = مطیلق

• استخراج = تخیریج

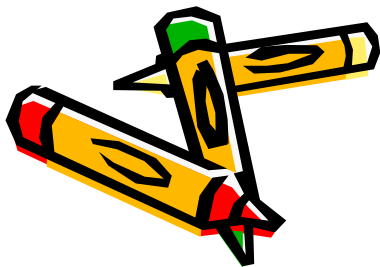
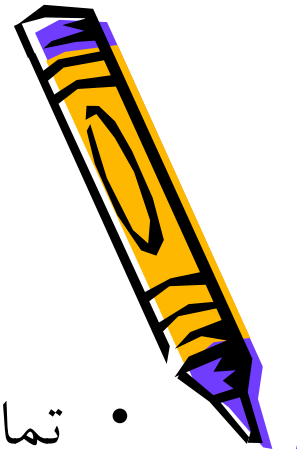
۱- مصغر اسم ثلاثی و رباعی مزیدی که پنج حرفی بوده و
ماقبل حرف آخر، حرف لین باشد، چگونه ساخته می
شود؟

- بر وزن فُعَيْعِيل ساخته می شود
- مانند مصباح = مُصَبِّح
- قندیل = قُنْدِيل
- حلقوم = حُلَيْقِيم

۱۳- مصغر اسم رباعی مزیدی که بیش از یک حرف زائد داشته باشد ، چگونه ساخته می شود؟

- تمام حروف زائد به جز حرف لین ما قبل آخر حذف می شود
- مانند مدحرج = دَحِیْرَج
- متسلسل = سُلَیْسِل

۱۴- در هنگام تصغیر ، اگر حروف زائد
هیچکدام بر دیگری اولویت نداشته باشد ، چه
می بایست کرد؟

- جائز است یکی را حذف و دیگری را باقی گذاشت
- مانند علندی = عَلَیْنِد ، عَلَیْدِ

۱۵- در اسم تصغیر چه حرفی به جای

حروف محذوف و جائز است بیاید؟

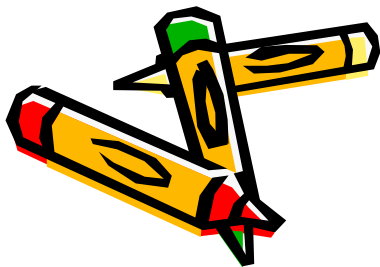
- اگر اسم یاء نداشته باشد جائز است قبل از حرف آخر یاء ساکن آورد

- مانند سفرجل = سفیرج ، سفیرج

۱۶- تصغیر غیر قیاسی کدام است؟

- اگر مصغر اسمی ، بر وزنی غیر از اوزان سه گانه
- فُعِیل ، فُعِیل و فُعِیل
- بیاید این تصغیر غیر قیاسی و شاذ می باشد
- مانند مغرب = مغربان ، لیله = لیلیه

۱۷- چه زمانی حرف بعد از یاء تصغیر

مفتوح می شود؟

• وقتی که حرف مذکور واقع شده باشد قبل از:

۱- تاء تانیث

۲- الف مقصوره تانیث

۳- الف ممدوده تانیث

۴- الف جمع بر وزن افعال

۵- الف صفت بر وزن فعلان

۶- در اسم علم بر وزن فعلان

۱۸- چه اسمهایی مانند اسمهای رباعی

مصغر می شوند؟

• هر اسمی که بعد از چهار حرف به آن متصل شده باشد :

۱- تاء تانیث

۲- الف تانیث ممدوده

۳- یاء نسبت

۴- الف و نون زائده

۱۹- اسمهای مرکب اضافی چگونه

مصغر می شوند؟

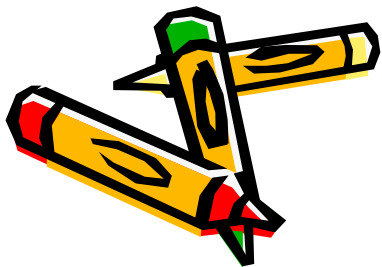
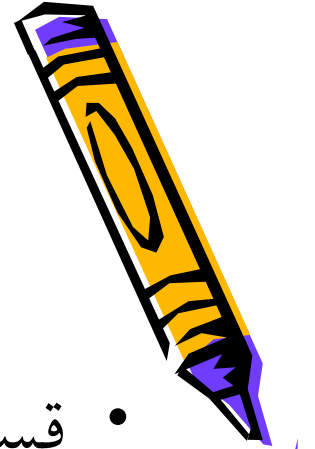
- مضاف مصغر شده و مضاف الیه تغییری نمی یابد
- مانند: عبد الله = عبیدالله

۲۰- اسمهای مرکب مزجی چگونه

مصغر می شوند؟

- قسمت اولش فقط مصغر شده و قسمت دوم هیچ تغییری پیدا نمی کند
- مانند بعلبک = بُعْلَبَك

۲۱- در چه مواردی مصغر فعّالان بر

وزن فُعّیلان آورده می شود؟

۱- اگر صفت باشد و مؤنثش بر وزن فعلی بیاید

مانند عَطِيشَان

۲- اسم علم باشد مانند سَلِيمَان

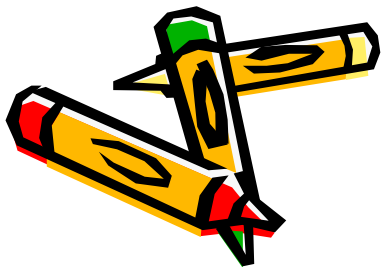
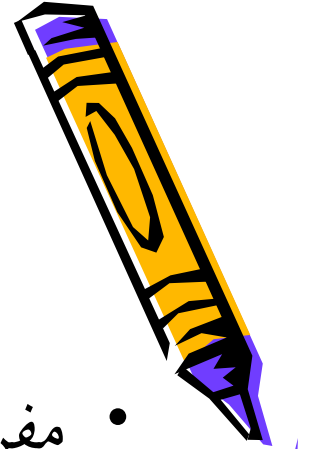
۲۲- در چه مواردی مصغر فعلان بر وزن فُعَلین آورده می شود؟

- زمانی که اسم جنس باشد
- مانند سلطان = سلیطین
- فنجان = فنجین

۲۳- اسمهای مثنی و جمع چگونه مصغر می شوند؟

- مفرد آنها مصغر شده و سپس علامتهای مثنی و جمع به آنها اضافه می شود
- مانند مسلمین = مُسْلِمِیْنِ
مسلمات = مُسَلِّمَات

۲۴- جمع مکسر چگونه مصغر می

شود؟

۱- اگر جمع قلت باشد بر همان وزن مصغر می شود

۲- اگر جمع کثرت باشد ، مفردش مصغر شده و سپس

علامت جمع مذکر سالم و یا جمع مؤنث سالم اضافه می

شود

۲۵- اسمهای مختوم به الف مقصوره که الف
چهارمین حرف باشد، چگونه مصغر می شوند؟

- الف مقصوره و جوبا باقی می ماند
- ماقبل الف مفتوح می شود
- مانند بشری = بُشیرِی

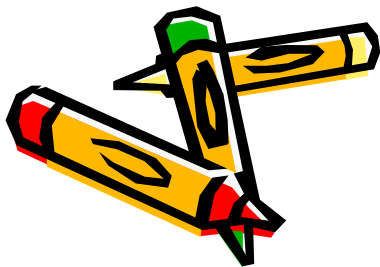
۲۶- اسم مختوم به الف مقصوره که حرف
سوم مد زائد باشد، چگونه مصغر می شود؟

• دو وجه جائز است:

۱- حرف مد زائد حذف شده و الف باقی بماند

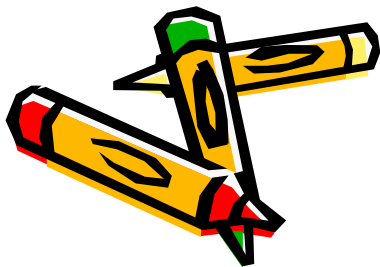
۲- الف حذف شده و مد زائد باقی بماند

• مانند حباری = حَبَّیری، حَبَّیر

۲- اسم مختوم به الف مقصوره که سومین حرف و حرف
مد نباشد و الف چهارمین حرف و یا بعد از آن باشد
چگونه مصغر می شود؟

- حذف الف واجب است
- مانند قرقری = قُرَیْقَر

۲۸- اسمي که حرف دوم آن حرف عله “ياء” باشد , چگونه مصغر مي شود؟

- الف- اگر مقلوب از واو و همزه باشد به اصل خود بر مي گردد
- ب - اگر در اصل حرف صحيح بوده به آن بر مي گردد
- ج- اگر اصلي باشد به حالت خود باقي مي ماند

۲۹- اسمي که حرف دوم آن حرف عله "واو" باشد , چگونه مصغر مي شود؟

• ۱- اگر مقلوب باشد به اصل خود بر مي گردد

• ۲- اگر اصلي باشد تغيير پيدا نمي کند

• مانند موقن = مُيِّقِن

• ثوب = ثَوِيْب

• لوم = لُوْئِم

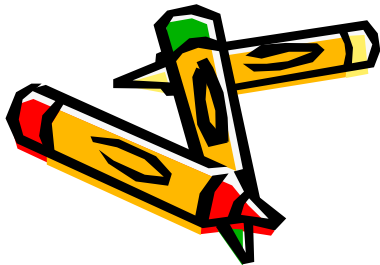
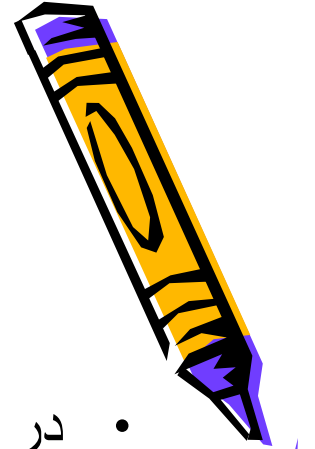
۳۰- اسمي که حرف دوم آن الف منقلبه
یا زائده باشد، چگونه مصغر می شود؟

- به اصل خود بر می گردد مانند باب = بُوَيْب، فار = فُؤَيْر
- اگر زائده باشد قلب به واو می شود مانند شاهد = سُوَيْهَد

۳۱- اگر الف منقلبه در اصل همزه باشد در هنگام
تصغیر در چه صورتی قلب به واو می شود؟

- در صورتی که قبل از الف نیز همزه باشد
- مانند اَلِیم = اَوَیْمِیم

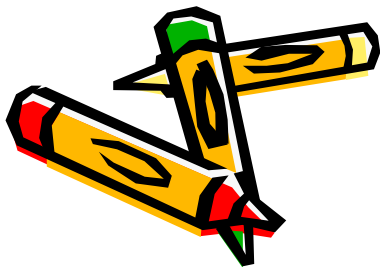
۳۲ - اسمي که سومين حرف آن الف
باشد چگونه مصغر مي شود؟

- قلب به ياء مي شود
- مانند عصا = عصي ، فتى = فتى ، كتاب = كَتَيْب

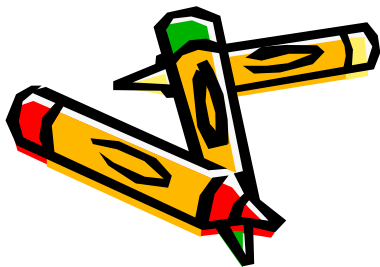
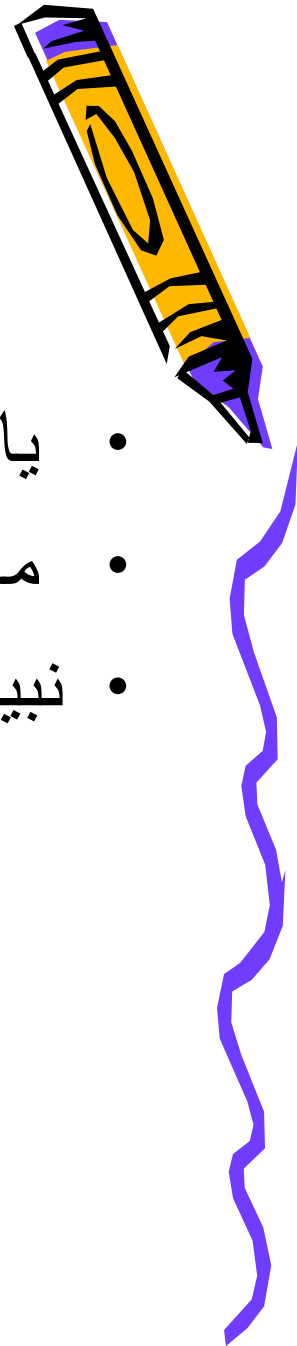
۳۳- اسمي که سومين حرف آن واو
باشد چگونه مصغر مي شود؟

- قلب به ياء مي شود
- مانند خطوة = خطيّه
- دلو = دلي^ء

۳۴- اسمي که سومين حرف آن ياء
باشد چگونه مصغر مي شود؟

- ياء هيچ تبيري نمي کند
- مانند سبيل = سُبَيْلٌ
- نبيل = نُبَيْلٌ

۳۵- در چه صورتي در هنگام تصغير ،
حرف اصلي محذوف بر مي گردد؟

• به جز تاء تانيث ، حداقل دو حرف باقي مانده باشد مانند عده =
وُعَيْدَه

۳۶- در چه صورتي در هنگام تصغير ، حرف اصلي محذوف بر نمي گردد؟

- به جز تاء تانيث حداقل سه حرف باقي مانده باشد
- مانند ناس (أناس) = نُؤيس

۳۷- اسم مؤنث معنوي سه حرفي چگونه مصغر مي شود؟

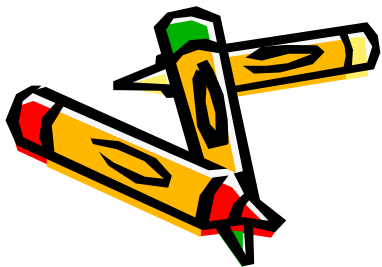
- به آخر آن تاء تانيث اضافه مي شود
- مانند هند = هنيده , نار = نويره

درس سوم هدفهای کلی

- ۱- شناختن مفهوم حال
- ۲- نحوه تشخیص حال در جمله
- ۳- نحوه آوردن حال

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نمایند

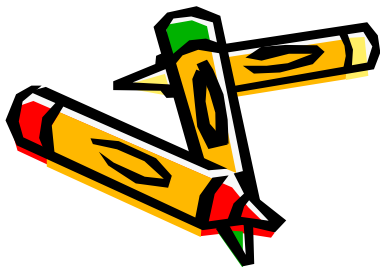
۱-تعریف حال

۲-شناختن ویژگیهای حال

۳-شناختن ارکان حال

۴-شناختن انواع حال

۵-شناختن انواع حال تاکیدی

- ۶- شناختن موارد حال جامد
- ۷- شناختن موارد حال معرفه
- ۸- شناختن ترتیب حال با ذوالحال
- ۹- شناختن حال با عامل
- ۱۰- آوردن حال متعدد
- ۱۱- موارد حذف عامل حال

۱- تعریف حال چیست؟

• اسم

• مشتق

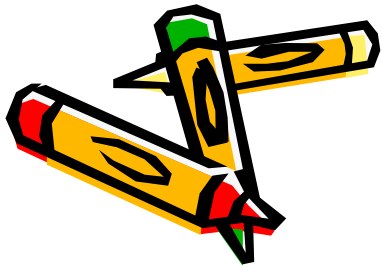
• نکره

• منصوبی

• است که از ارکان غیر اساسی جمله بوده

• و حالت فاعل و یا مفعول و یا هردو و یا غیر از آن دو را

• در زمان وقوع فعل بیان می کند

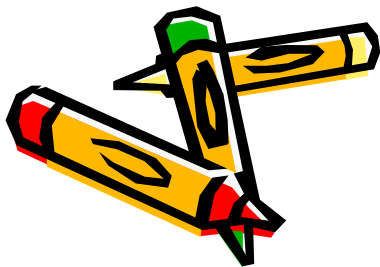
۲- جمله حالیه از چه ارکانی تشکیل شده است؟

• سه رکن و عبارتند از:

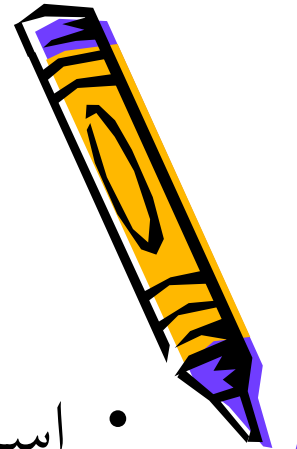
۱- عامل حال

۲- ذوالحال (صاحب حال)

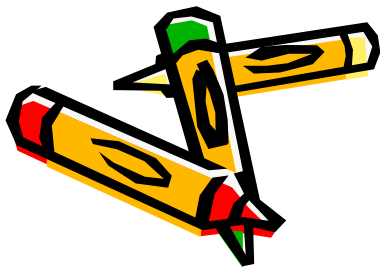
۳- حال

۳- صاحب حال چیست و چه اعرابی دارد؟

- اسم غالباً معرفه ای است که بوسیله حال , حالت آن مشخص می شود
- و اعرابهای زیر را می تواند داشته باشد:
- مرفوع = فاعل , نائب فاعل , مبتدا , خبر
- منصوب = کلیه مفعولها
- مجرور

۴- مقصود از حال متنقله چیست؟

- حالی است که در اکثر موارد فقط برای مدت معینی همراه ذوالحال باشد و گاهی ذوالحال بدون آن می آید

۵- در چند مورد حال ثابت و غیر متنقله می باشد؟

- سه مورد
- الف- حال مؤکده باشد
- ب- عامل بر تجدد و پیدایش ذوالحال دلالت کند
- ج- حال صفتی غیر قابل انفکاک از ذوالحال باشد

۶- در چه مواردی حال به صورت جامد
مؤول به مشتق آورده می شود؟

• اگر حال دلالت کند بر:

- تشبیه
- ارتباط دو طرفه
- ترتیب
- قیمت

۷- در جمله “ کرّ الجندیّ أسداً ” چه نوعی از حال آورده شده است؟

- أسدا حال جامد مؤول به مشتق است
- و بر تشبیه دلالت می کند
- و به معنی مشبهاً بالاسد می باشد

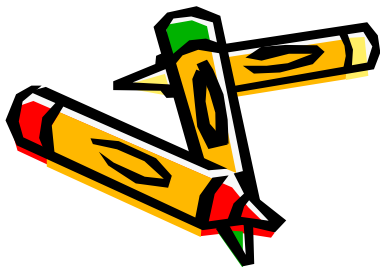
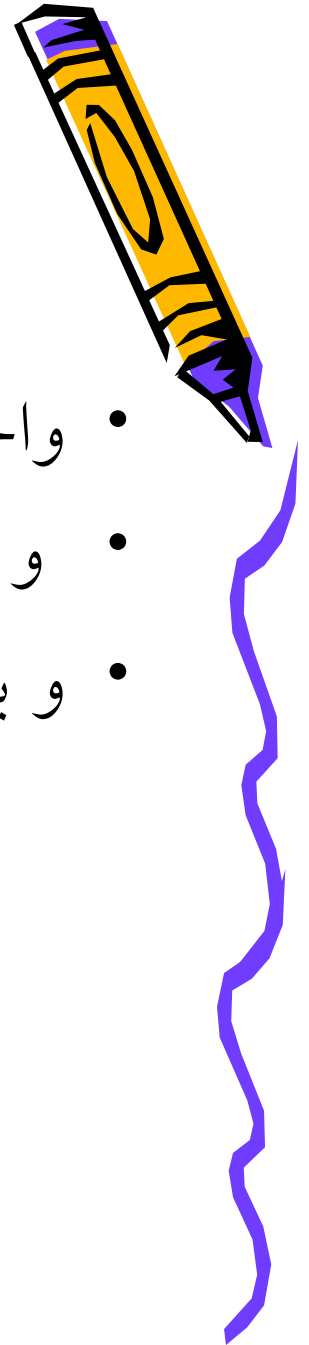
۸- در جمله “سلمت البائع النقود يداً بيدٍ
”چه نوعی از حال آورده شده است؟

- يداً بيد حال جامد مؤول به مشتق است
- و بر ارتباط دو طرفه دلالت می کند
- و به معنی متقابضاً می باشد

۱۰- در جمله “أدخلوا الصف واحداً
واحداً” چه نوعی از حال آورده شده است؟

- واحداً حال جامد مؤول به مشتق است
- و بر ترتیب دلالت می کند
- و به معنی مرتبین می باشد

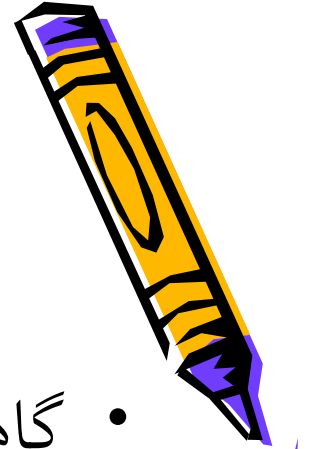
۱۱- در جمله “إشتریت القمح مدأ بدرهم”
چه نوعی از حال آورده شده است؟

- مدأ حال جامد مؤول به مشتق است
- و بر قیمت دلالت می کند
- و به معنی مسعراً می باشد

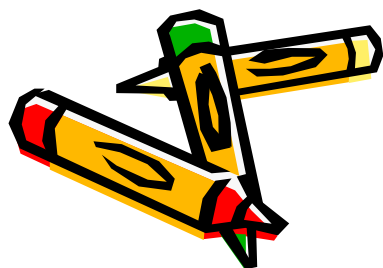
۱۲- آیا حال می تواند به صورت معرفه بیاید؟

- گاهی حال به صورت معرفه می آید ولی مؤول به نکره است
- مانند جاء زیدٌ وحدَه
- وحده حال است و به معنی منفرداً می باشد

۱۳- چه زمانی مصدر می تواند به عنوان
حال آورده شود؟

- نکره باشد
- مؤول به مشتق باشد
- مانند جاء زیدٌ بغتہً یعنی مباغتاً

۱۴- چه زمانی جائز است که ذوالحال نکره
بیاید؟

- ۱- حال مقدم بر ذوالحال باشد
- ۲- ذوالحال نکره مخصوصه باشد
- ۳- اداه نفی یا شبه نفی قبل از ذوالحال بیاید

۱۵- حال و ذوالحال به چه ترتیبی در جمله
می آیند؟ و چند حالت دارند؟

• سه حالت

۱- جواز تقدیم و تأخیر حال بر ذوالحال

۲- وجوب تقدیم حال بر ذوالحال

۳- وجوب تقدیم ذوالحال بر حال

۱۶- چه زمانی تقدیم حال بر ذوالحال
واجب است؟

• ذوالحال محصور باشد

۱۷- چه زمانی تقدیم ذوالحال بر حال
واجب است؟

۱- حال محصور باشد

۲- ذوالحال مجرور به حرف جر باشد

۳- ذوالحال مجرور به اضافه باشد

۱۸- در چه مواردی جائز است حال برای مضاف الیه بیاید؟

۱- ذوالحال بوسیله مصدر یا وصف مجرور شده باشد

۲- مضاف ، جزء حقیقی مضاف الیه باشد

۳- مضاف به منزله جزء مضاف الیه باشد به نحوی که حذف
مضاف صحیح باشد

۱۹- حال با عاملش به چه ترتیبی می آیند؟
چند حالت دارند؟

• سه حالت

- ۱- جواز تقدیم حال بر عامل
- ۲- وجوب تأخیر حال از عامل
- ۳- وجوب تقدیم حال بر عامل

۲۰- در چه مواردی تقدیم حال بر عاملش
جائز است؟

۱- عامل فعل متصرف باشد

۲- عامل شبه فعل متصرف باشد مانند اسم فاعل، اسم مفعول،
صفت مشبیه

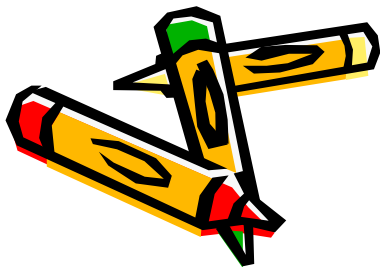

۲۱- در چه مواردی تأخیر حال بر عاملش
واجب است؟

۱- عامل فعل جامد باشد

۲- عامل صفت شبیه به فعل جامد باشد مانند اسم تفضیل

۳- عامل معنوی باشد مانند اسم اشاره ، حروف تشبیه و تمنی
، ظرف و جار و مجرور

۲۲- در چه مواردی تقدیم حال بر عامل
واجب است؟

۱- حال اسم استفهام باشد

۲- حال اسم شرط باشد

۲۳- حال متعدد به چند صورت می
آید؟

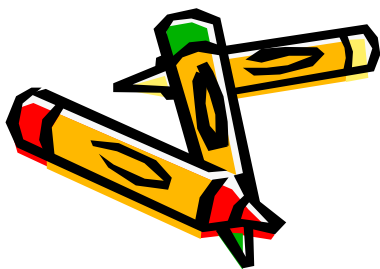
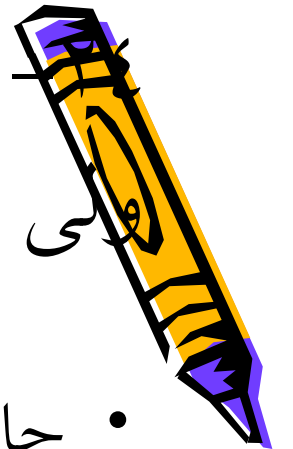
• سه صورت

- ۱- حال متعدد و ذوالحال یک باشد
- ۲- حال متعدد و ذوالحال متعدد باشد
- ۳- حال واحد و ذوالحال متعدد باشد

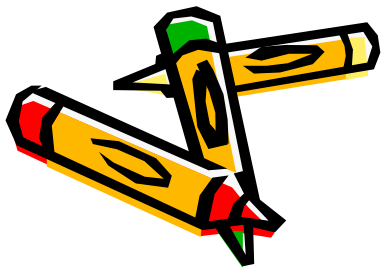
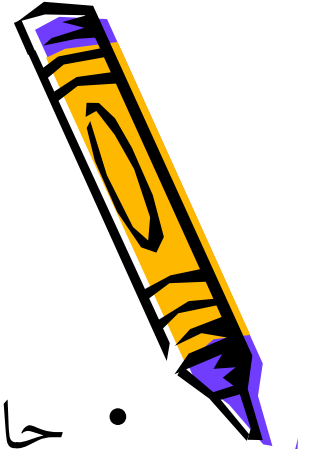
هنگامی که حال متعدد و ذوالحال نیز متعدد
ولی فاقد قرینه باشد، چگونه ذوالحال تعیین می
شود؟

- حال اول برای ذوالحال نزدیک تر به آن
- و حال دوم برای ذوالحال دورتر، قرار داده می شود

۲۵- حال مؤکده چیست؟

- حالی که معنای جدیدی را نمی رساند و می توان مفهوم آن را از کلمات قبل از آن فهمید ولی برای تاکید همان معنا آورده می شود

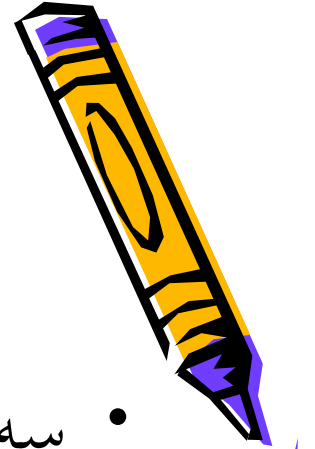
۲۶- حال مؤکده بر چند نوع است؟

• سه نوع

۱- تاکید کننده عامل

۲- تاکید کننده ذوالحال

۳- تاکید کننده مضمون جمله

۲۷- حالی که برای تاکید عامل می آید بر
چند قسم است؟

• دو قسم

۱- فقط معنای آن با عاملش یکسان باشد

۲- هم از نظر لفظ و هم از نظر معنا با عاملش یکسان باشد

۲۸- حال مؤکده برای تاکید ذوالحال چگونه است؟

- حالی است که بر همان چیزی دلالت می کند که ذوالحال نیز بر آن دلالت دارد

۲۹- حال تأکیدی که مضمون جمله را

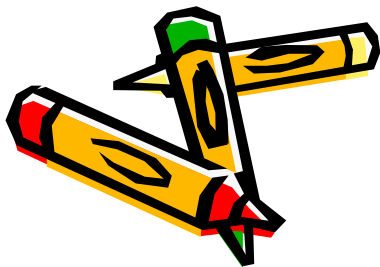
تأکید می کند چه شرایطی دارد؟

۱- جمله از دو اسم معرفه تشکیل شده باشد

۲- هر دو جزء جمله اسم جامد باشد

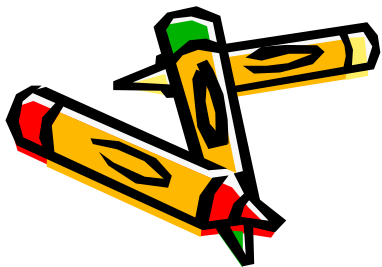
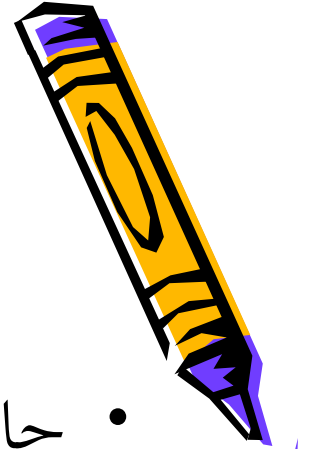
۳- عامل حال محذوف باشد

۴- واجب است حال بعد از جمله بیاید

۳۰- حال مؤسس چیست؟

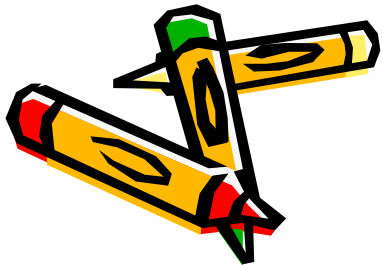
- حالی که بیان کننده مفهوم جدیدی برای ذوالحال می باشد و چنانچه حذف شود مفهوم آن از جمله فهمیده نمی شود

۳۱- نام دیگر حال مؤسس چیست؟

• حال غیر تاکیدی

• حال مبین

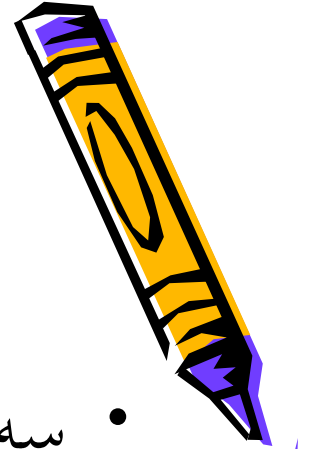
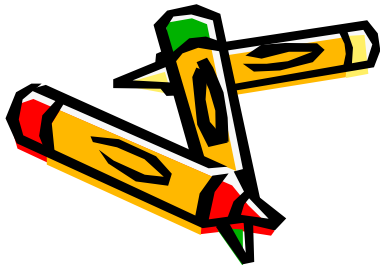
۳۲- حال از نظر لفظ بر چند نوع
است؟

• سه نوع

۱- مفرد : صلى المؤمن خاشعاً

۲- شبه جمله : شاهدت الرجل بين المصلين

۳- جمله : رأيت سعيداً يلعب فى الساحة

۳۳- اگر حال به صورت جمله آورده شود
چه شرایطی باید داشته باشد؟

۱- خبریه باشد

۲- بر آینده دلالت نکند و سین و سوف و لن نداشته باشد

۳- مشتمل بر کلمه ای برای ارتباط با ذوالحال باشد

۳۴- چه کلماتی جمله حالیه را به ذوالحال
ارتباط می دهند؟

۱- ضمیر

۲- واو

۳- واو و ضمیر با هم

• مانند جاء زيدٌ و هو راكبٌ سيارهً

۳۵- ارتباط دادن جمله حالیه با واو چه
احکامی دارد؟

۱- واجب

۲- ممتنع

۳- جائز

۳۶- چه زمانی ارتباط جمله حالیه با واو
واجب است؟

۱- جمله حالیه فعلیه باشد

۲- مضارع مثبت همراه با قد باشد

۳- ماضی منفی با "ما" باشد

• مانند لم تدمونی و قد تعلمون صدق ودی

۳۷- چه زمانی ارتباط جمله حالیه با واو
ممنوع است؟

• وقتی که جمله حالیه:

- ۱- مضارع مثبت بدون قد باشد
- ۲- بعد از حرف عطف آمده باشد
- ۳- تاکید کننده مضمون جمله باشد

۳۸- چه زمانی ارتباط جمله حالیه با واو
جائز است؟

• وقتی که جمله حالیه:

۱- اسمیه باشد

۲- مضارع منفی باشد

۳- ماضی مثبت بدون قد باشد مانند إنتفض العصفور بلله
القطر

۳۹- حذف عامل حال چه احکامی دارد؟

۱- جائز

۲- واجب

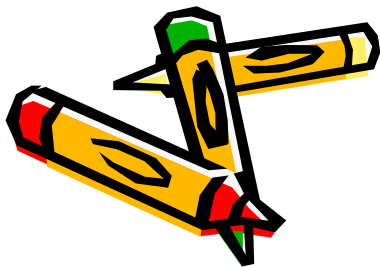
۴۰- چه زمانی حذف عامل حال ممنوع است؟

• وقتی که حال:

۱- تاکید کننده مضمون جمله باشد

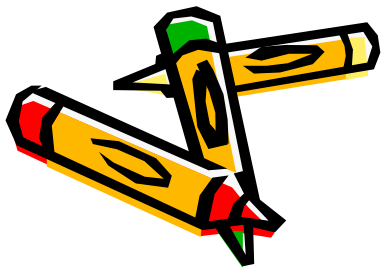
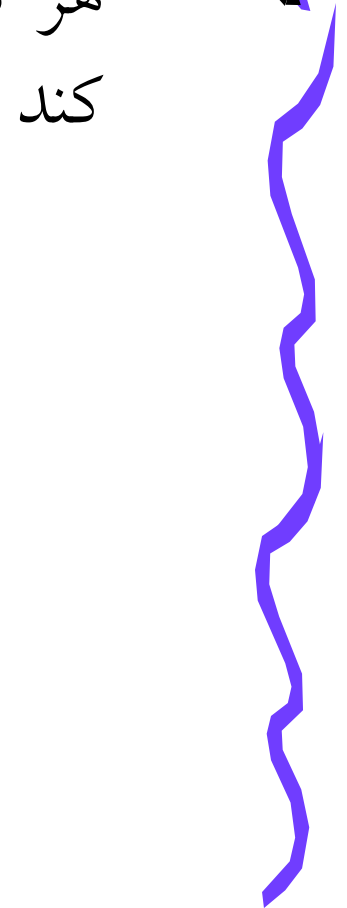
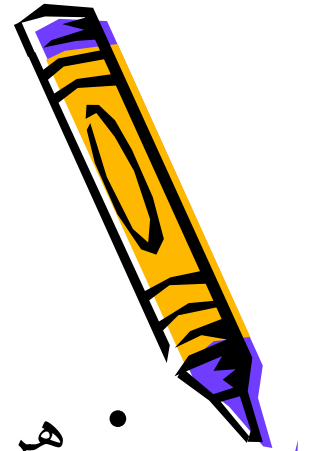
۲- ساد مسد خبر باشد

۳- بر ازدیاد و یا کاهش تدریجی دلالت کند

۴۱- چه زمانی حذف عامل حال جائز است؟

• هر گاه که قرینه ای لفظی و یا معنوی بر وجود آن دلالت کند

۴۲- چه زمانی حال ساد مسد خبر
است؟

- ۱- وقتی که جمله اسمیه باشد
- ۲- مبتدا جمله اسمیه, مصدر باشد
- ۳- در جمله اسمیه, خبر ذکر نشده باشد

۴۳- در جمله “ضربی العبدُ مسیئاً” مسیئاً چه نقشی دارد و چه کلمه ای آن را منصوب کرده است؟

۱- ساد مسد خبر و حال است

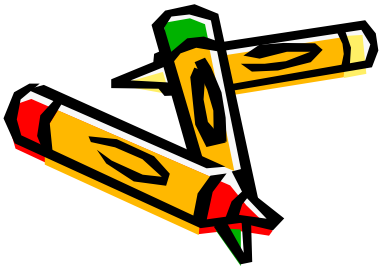
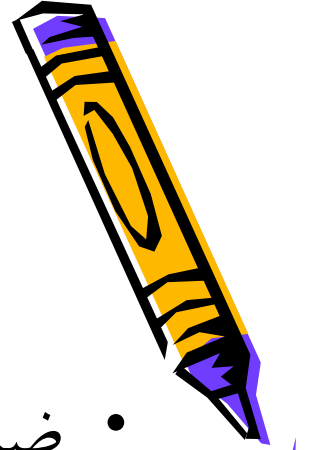
۲- فعل کان تامه محذوف

٤٤- تقدير جمله "ضربى العبدُ مسيئاً"

چگونه بوده است؟

• ضربى العبدُ حاصل إذا كان العبد مسيئاً

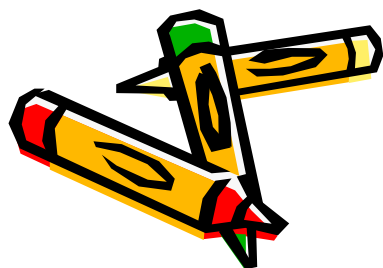

درس چهارم تمییز هدفهای کلی

۱- شناختن تمییز

۲- نحوه آوردن تمییز در جملات مختلف

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند
به مطالب زیر احاطه پیدا نمایند

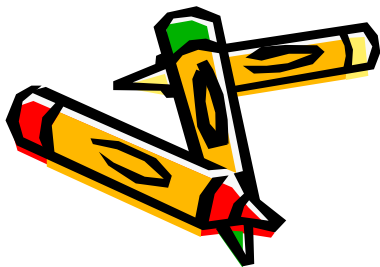
۱- تعریف تمییز

۲- شناختن انواع تمییز ذات

۳- شناختن انواع تمییز نسبت

۴- شناختن تمییز محول و غیر محول

۵- موارد جواز مجرور شدن تمییز به من

- ۶- شناختن عامل تمییز
- ۷- شناختن ترتیب تمییز با عامل
- ۸- تشخیص انواع تمییز کم
- ۹- شناختن حالات اعرابی کم
- ۱۰- شناختن تمییز اعداد
- ۱۱- شناختن تشابهات و تفاوت‌های حال با تمییز

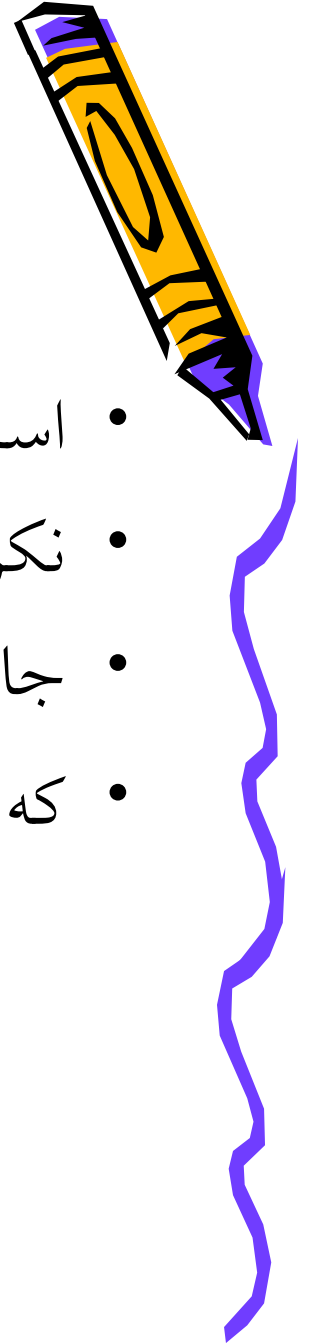
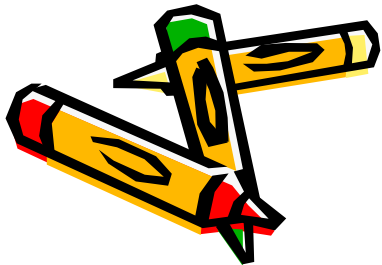
۱- تعریف تمیز چیست؟

• اسم

• نکره

• جامدی

• که باعث رفع ابهام از کلمه و یا جمله ماقبل می شود

۲- تمییز بر چند نوع است؟

۱- تمییز ذات که تمییز مفرد نامیده می شود

۲- تمییز نسبت که تمییز جمله نامیده می شود

تمییز چه اعرابی دارد؟

۱- در اکثر موارد منصوب است

۲- در بعضی موارد به وسیله مین مجرور می شود

۴- تمییز ذات چیست؟

• اسمی که بعد از کلمات زیر قرار گرفته تا ابهام آن کلمه را رفع کند

۱- وزن

۲- مساحت

۳- کیل

۴- عدد

۵- شبه مقدار (که شامل تمییز جنس و کلماتی مانند "مثل و غیر" می شود)

۵- مقصود از شبه مقدار چیست؟

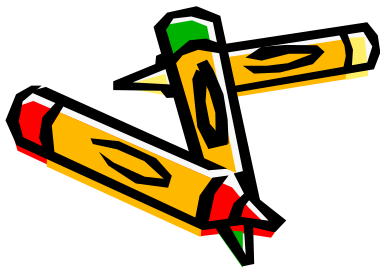
- هر کلمه مبهمی که بر میزان غیر مشخصی دلالت کند و ابزار خاصی برای اندازه گیری آن وجود نداشته باشد
- مانند عندی مدَّ البصر ارضاً

۷- چه زمانی تمییز مفرد فقط مجرور

می شود؟

• اگر اسم مبهم عدد ۳ الی ۱۰ ، ۱۰۰ ، ۱۰۰۰ ، ۱۰۰۰۰۰۰ باشد

۸- چه زمانی تمییز مفرد جائز است

منصوب و یا مجرور شود؟

الف - اسم مبهم, عدد نبوده و مقدار یا شبه مقدار باشد

ب- اسم مبهم به کلمه ای اضافه شده باشد که حذف مضاف الیه جائز باشد

• مانند زیدٌ أحسن الناس رجلاً

۱- چه زمانی تمییز مفرد فقط منصوب

می شود؟

۱- اسم مبهم عدد ۱۱ تا ۹۹ باشد

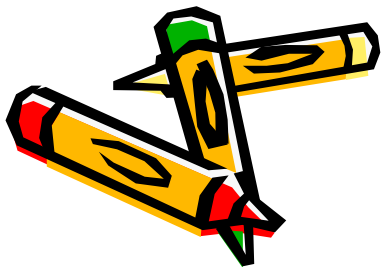
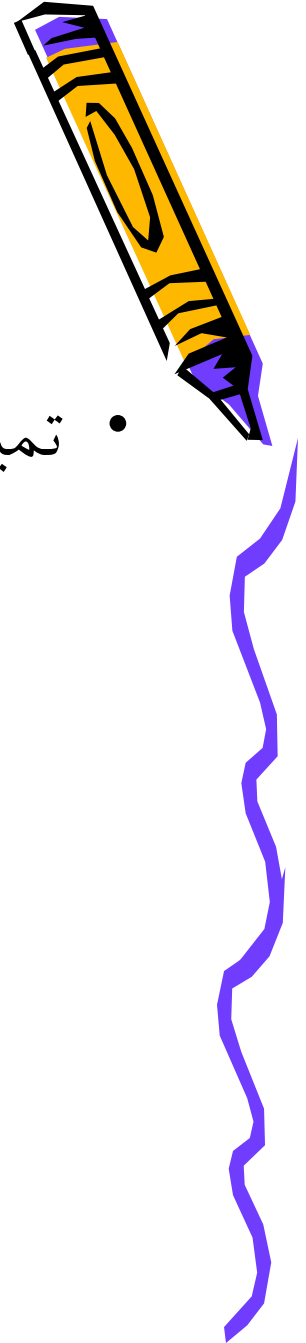
۲- اسم مبهم به کلمه ای اضافه شده باشد که حذف مضاف
الیه جائز نباشد

• مانند ما فی السماء قدر راحةٍ سحاباً

۹- تمییز نسبت چیست؟

• تمییزی که از جمله ماقبل خود رفع ابهام کند

۱۰- تمییز نسبت بر چند نوع است؟

- ۱- تمییز محول از فاعل
- ۲- تمییز محول از مفعول
- ۳- تمییز محول از مبتدا
- ۴- تمییز غیر محول

۱۱- مقصود از تمیز محول چیست؟

- تمیزی که در حقیقت فاعل یا مفعول و یا مبتدا بوده
- و مضاف الیه داشته است
- و نقش خود را به مضاف الیه داده
- و خود در آخر جمله به صورت تمیز آمده است

۱۲- تمییز محول در چه مواردی وجوبا منصوب است؟

- ۱- تمییز محول از فاعل
- ۲- تمییز محول از مفعول
- ۳- تمییز محول از مبتدا

۱۳- در چند مورد تمیز افعال تفضیل وجوبا منصوب است؟

• در دو مورد

- ۱- اگر افعال تفضیل به کلمه ای غیر از تمیز اضافه شده باشد
- ۲- اگر تمیز از نظر معنا , فاعل افعال تفضیل باشد

۱۴- چه زمانی تمییز افعال تفضیل

و جواباً مجرور است؟

- اگر تمییز از نظر مفهوم و معنا ، فاعل اسم تفضیل نباشد
- مانند فاطمه أكرم إمرأة

۱۵- تمییز غیر محول چیست؟

- تمییزی است که برای رفع ابهام از جمله ماقبل آمده است و در واقع فاعل ، مفعول و مبتدا نبوده است

۱۶- تمییز غیر محول در چه مواردی آورده می شود؟

- ۱- بعد از صیغه تعجب قیاسی: مانند اَکْرَمُ بَزِیدٍ
- ۲- بعد از صیغه تعجب سماعی مانند اللهُ دره فِارِساً

۱۷- تمییز غیر محول چه اعرابی دارد؟

• جائز است منصوب باشد و جائز است بوسیله من مجرور گردد

• مانند ما أشجع زیداً رجلاً = ما أشجع زیداً من رجلٍ

۱۸- در چه مواردی جائز است تمییر
با من مجرور شود؟

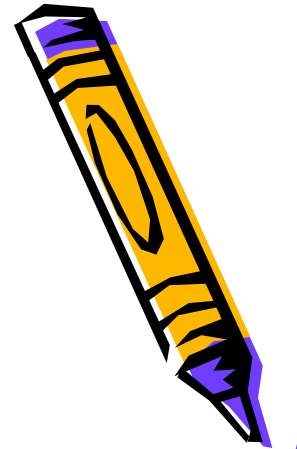
۱- اگر تمییز غیر محول باشد

۲- اگر تمییز برای غیر عدد باشد

۳- اگر تمییز محول از مفعول باشد

۱۹- در جمله "عندی شبر ارض" چه نوع
تمیزی آورده شده و چه اعرابی دارد؟

- تمیز مفرد.
- جائز است منصوب باشد و می تواند بوسیله من مجرور شود

۲۰- در جمله “ غرست الأرض شجر ” چه
نوع تمیزی آورده شده و چه اعرابی
دارد؟

- تمیز محول از مفعول
- جائز است منصوب باشد و می تواند بوسیله من مجرور
شود

۲۱- در چه مواردی مجرور کردن تمییز
به وسیله من ممنوع است؟

۱- تمییز عدد

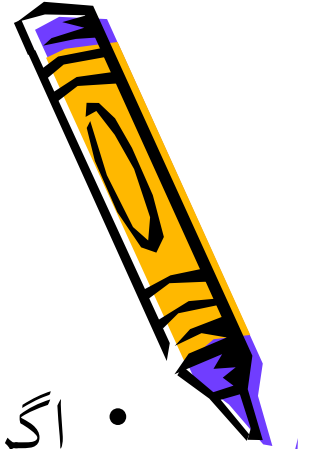
۲- تمییز محول از فاعل

۳- تمییز منصوب بعد از افعال تفضیل

۲۲- عامل تمییز چیست؟

- اگر تمییز مفرد باشد همان اسم مبهم , عامل تمییز است
- اگر تمییز نسبت باشد ,
- فعل
- یا وصف عامل
- یا اسم تفضیل ,
- عامل تمییز محسوب می شود

۲۳- در چند مورد تأخیر تمییز از عاملش واجب است؟

- سه مورد
- وقتی که عامل تمییز :
 - ۱- مفرد باشد
 - ۲- فعل جامد باشد
 - ۳- فعل متصرفی که به دلیل دلالت بر تعجب ، شبه جامد باشد
مانند کفی بالموت واعظا

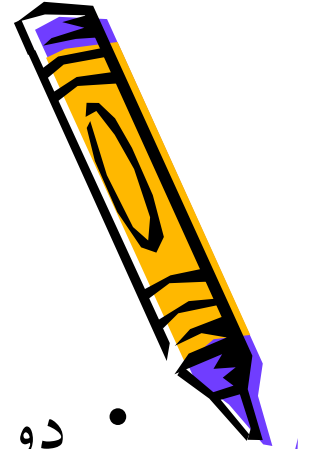
۲۴- چه زمانی تقدیم تمیز بر عاملش
جائز است؟

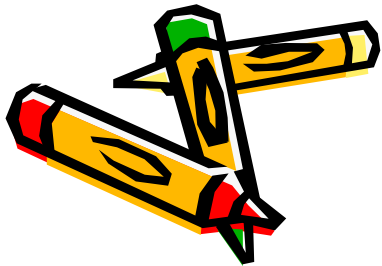
• زمانی که عامل تمیز فعل متصرف باشد مانند کَرْمَ عَلِيٍّ
خَلْقاً

۲۵- کم بر چند نوع است؟

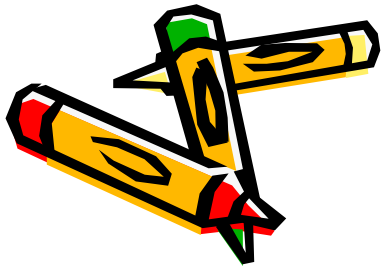
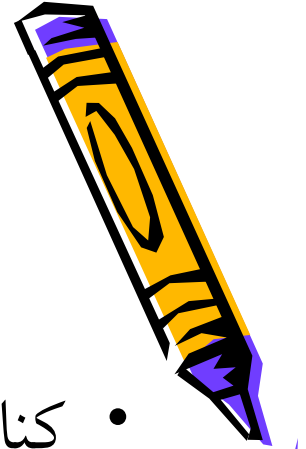

- دو نوع
- ۱- استفهامیه
- ۲- خبریه

۲۶- کم خبریه بر چه مفهومی دلالت می کند؟

- کنایه از تعداد زیادی است که میزان آن مبهم است و به معنی "چه بسیار" می باشد

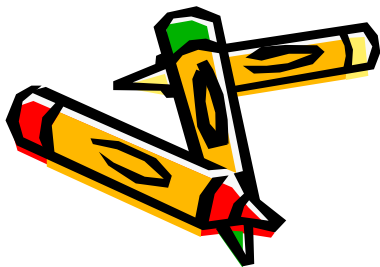

۲۷- چگونه می توان کم خبریه را تشخیص داد؟

• تمییز کم خبریه مجرور است و به دو صورت آورده می
شود

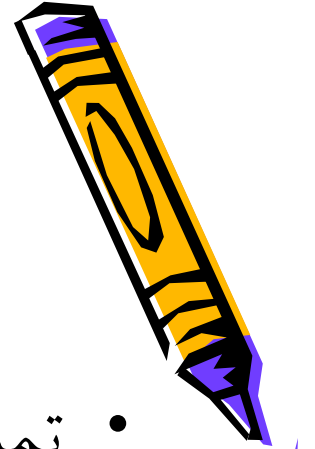
الف - اضافه شدن کم به تمییز

ب- مجرور شدن تمییز به وسیله من مانند کم کتبِ عندک

۲۱- چگونه می توان کم استفهامیه را
تشخیص داد؟

• تمیز کم استفهامیه مفرد و منصوب است

۲۸- چه زمانی تمییز کم استفهامیه

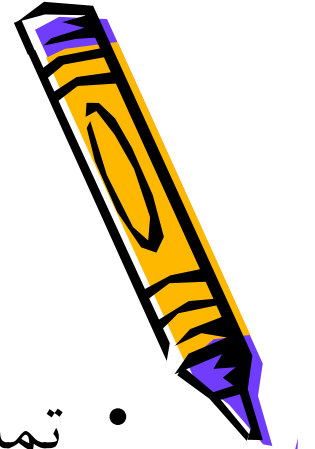
مجرور می شود؟

• بعضی مواقع حرف جر بر اول کم استفهامیه آمده و کم و تمییز آن مجرور می شود مانند بکم تومانِ اِشتریت هذا الكتاب؟

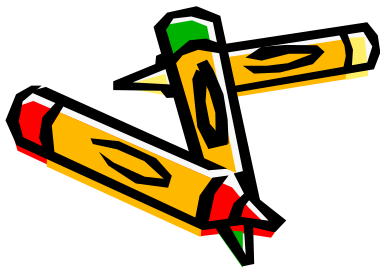

۲۹- کدامیک از حالات اعرابی را کم می
تواند داشته باشد؟

• تمام حالات رفع ، نصب ، جر را می تواند محلاً داشته
باشد

باشد

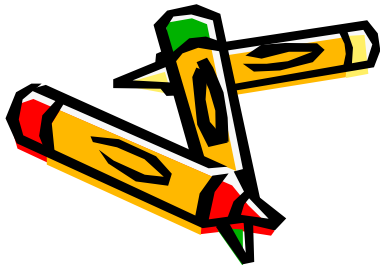
۳۰- چه زمانی کم مرفوع است؟

۱- مبتدا باشد

• مانند کم کتاباً عندك؟

۲- خبر مقدم باشد

• مانند کم يوماً سفرك؟

۳۱- چه زمانی کم منصوب است؟

۱- مفعول مطلق باشد

• مانند کم أكلةً أكلت؟

۲- مفعول به باشد

• کم كتاباً قرأت؟

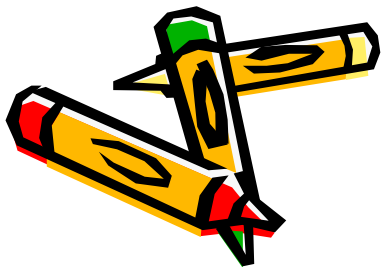
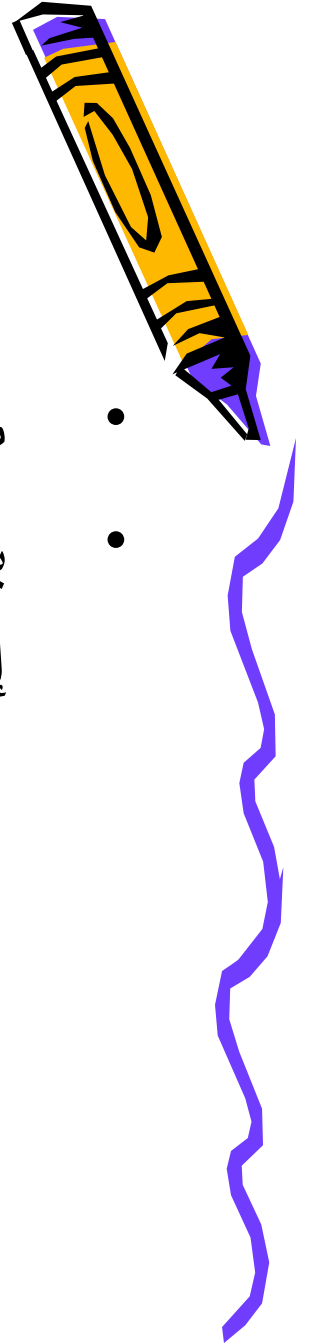
۳- مفعول فيه باشد

• کم يوماً سافرت؟

۳۲- چه زمانی کم مجرور است؟

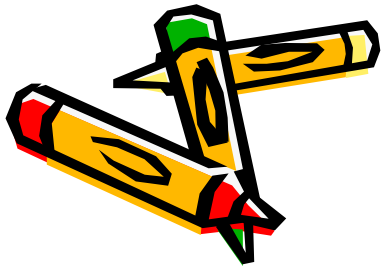
- مضاف الیه واقع شود مانند غلام کم رجل لقیّت؟
- به وسیله حرف جر مجرور شود مانند بکم درهم
إشتریت الكتاب؟

۳۳- تمییز اعداد چه زمانی مجرور
است؟

- ۱- تمییز اعداد ۳ الی ۱۰ جمع و مجرور
 - ۲- تمییز اعداد ۱۰۰، ۱۰۰۰، ۱۰۰۰۰۰۰ مفرد و مجرور
- مانند رأیت مائة ألف رجلٍ

۳۴- تمییز اعداد چه زمانی منصوب
است؟

- تمییز اعداد ۱۱ الی ۹۹ مفرد و مجرور است
- مانند إني رأيتُ أحد عشر كوكباً

۳۵- تمییز در چه مواردی شبیه حال است؟

- ۱- اسم بودن
- ۲- از ارکان غیر اساسی جمله بودن (فضله)
- ۳- نکره بودن
- ۴- منصوب بودن
- ۵- بر طرف کردن ابهام

۳۶- ویژگیهای تمییز چیست؟

- ۱- عمدتاً جامد است
- ۲- فقط به صورت اسم می آید
- ۳- برای هر اسم مبهمی فقط یک تمییز آورده می شود
- ۴- بیان کننده ذات موجودات است
- ۵- تقدم بر عاملش بسیار نادر است

۳۷- ویژگیهای حال چیست؟

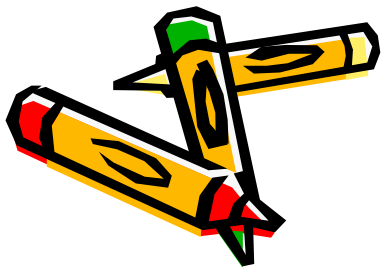
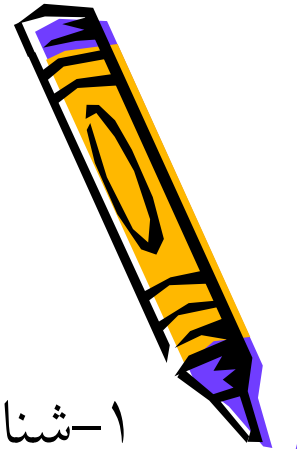
- ۱- عمدتاً مشتق است
- ۲- به صورت مفرد, شبه جمله و جمله آورده می شود
- ۳- برای یک ذوالحال می توان چند حال آورد
- ۴- بیان کننده حالات است
- ۵- تقدم حال بر عامل حال در اکثر موارد جانش است

درس پنجم
استثنا
هدفهای کلی

۱- شناختن استثنا

۲- شناختن احکام مختلف مستثنی

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب زیر احاطه پیدا نمایند

۱- تعریف استثنا

۲- ارکان استثنا

۳- استثنا متصل و منقطع

۴- استثنا تام و مفرغ

۵- احکام استثنا به الا

- ۶- احکام الا در صورت تکرار
- ۷- حکم مستثنی به غیر و سوی
- ۸- حکم مستثنی به خلا , عدا , حاشا
- ۹- حکم مستثنی به ماخلا و ماعدا
- ۱۰- حکم مستثنی به لیس و لایکون
- ۱۱- حکم بید و مستثنای آن

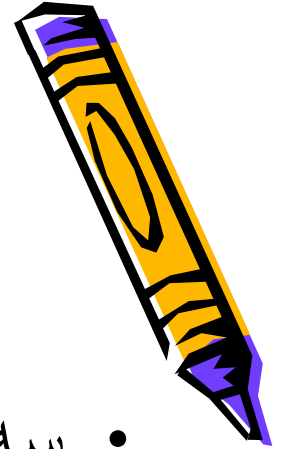

۱- تعریف استثنا چیست؟

- خارج ساختن چیزی به وسیله حرف استثنا از مجموعه ای که جزو آن بوده و یا به منزله آن مجموعه قرار داده شده است
- مانند جاء الطلاب الا علیاً

۲- استثنا چند رکن دارد؟

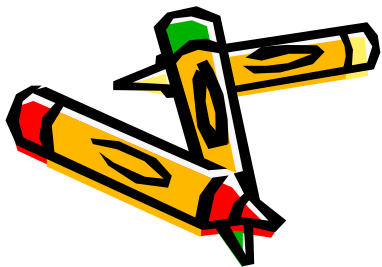

• سه رکن

۱- مستثني منه

۲- اداه استثنا

۳- مستثني

۳- ادوات استثنا بر چند دسته هستند؟

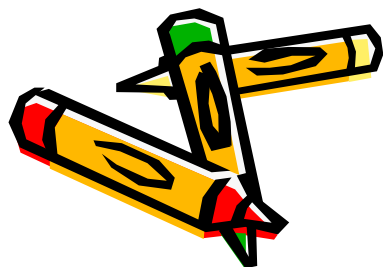
• چهار دسته

۱- حرف و عبارت است از : الا

۲- فعل و عبارتند از : لیس , لایکون

۳- اسم و عبارتند از : غیر , سوی , بید

۴- هم حرف و هم فعل : خلا , عدا , حاشا

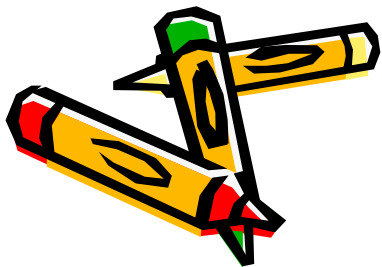
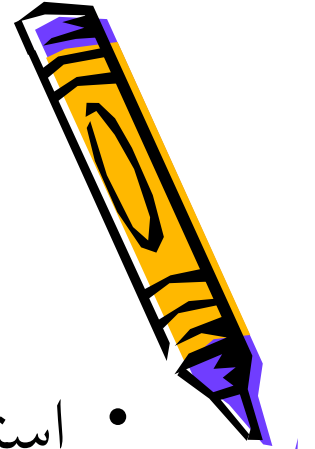
۴- استثنای متصل چیست؟

- استثنایی که مستثنی از جنس مستثنی منه باشد
- مانند جاء المسافرون الا سعیداً

۵- استثنای منقطع چیست؟

- استثنایی که مستثنی از جنس مستثنی منه نباشد
- مانند جاء القوم الا حماراً

۶- استثنای تام چیست؟ و چرا به این نام خوانده شده است؟

- استثنایی که در آن مستثنی منه ذکر شده باشد
- زیرا در آن تمام ارکان استثنا وجود دارد

۷- استثنای مفرغ چیست؟ و چرا به این نام خوانده شده است؟

- استثنایی که در آن مستثنی منه ذکر نشده باشد
- زیرا عامل قبل از الا در مستثنی با دست باز و فراغ بال می تواند عمل کند

۸- در چند مورد مستثنی به الا واجب است
منصوب شود؟

۱- در استثنای متصل مثبت

۲- در استثنای منقطع مثبت و منفي

۳- در استثنایي که مستثنی بر مستثنی منه مقدم شده باشد

۹- در چند حالت مستثنی به الا جائز است منصوب
شود و یا از مستثنی منه تبعیت کند؟

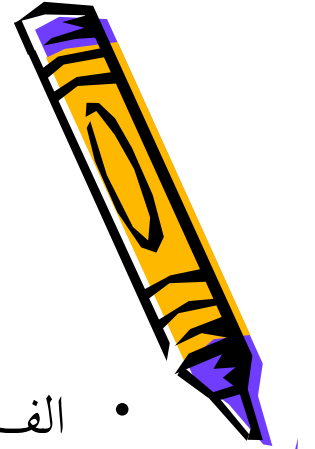
• الف: نظر مشهور

۱- در استثنای متصل منفی

• ب: نظر غیر مشهور

۲- در استثنای منقطع

• در استثنای متصل منفی که مستثنی مقدم بر مستثنی منه شده باشد

۱۰- اگر در استثنا اداه "الا" تکرار شود ،

چه حکمی دارد؟

• دو حکم دارد؛

۱- برای تاکید باشد که در مابعدش تاثیری نخواهد داشت

۲- برای غیر تاکید باشد که باعث نصب می شود

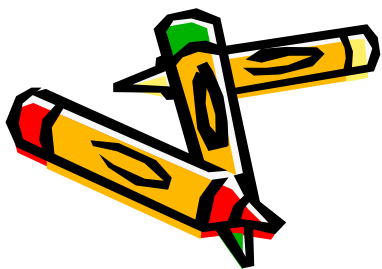

۱۱- الا در چه مواردی برای تاکید

تکرار می شود؟

۱- بدل مانند ما رأیت احداً الا زیداً الا أخاک

۲- عطف مانند حضر الطلاب الا محمداً و الا علیاً

۱۲- در صورتی که الا تکرار شود چه
زمانی مستثنی منصوب می باشد؟

۱- مستثنی بر مستثنی منه مقدم شده باشد

۲- استثنا تام مثبت باشد

۱۳- در صورت تکرار “الا غیر تاکیدی”
چه زمانی مستثنی مرفوع می باشد؟

• فقط اولین مستثنا مرفوع می باشد

۱- در استثنا مفرغ (فاعل یا...)

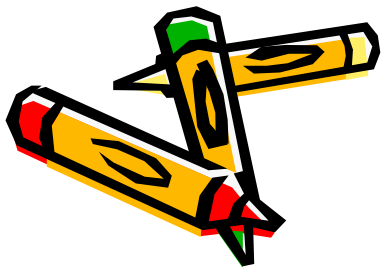
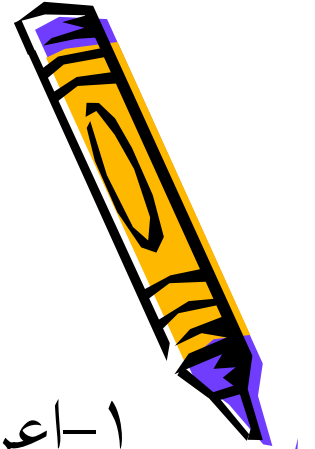
۲- در استثنا تام متصل منفی بنا بر بدلیت

۱۴- حکم مستثنی به غیر چیست؟

۱- اعراب مستثنی به غیر منتقل می شود

۲- مستثنی به غیر مجرور است چون مضاف الیه می باشد

۱۵- حکم مستثنی به سوی چیست؟

- ۱- سوی تقدیراً اعراب اسم واقع بعد از الا را می پذیرد
- ۲- مستثنی به سوی مجرور است چون مضاف الیه می باشد

۱۶- چه زمانی مستثنی به خلا، عدا، حاشا
مجرور است؟

- اگر قبل از این سه کلمه، ما مصدریه قرار نگیرد جائز
است حرف جر محسوب شوند و مستثنی مجرور شود

۱۷- چه زمانی مستثنی به خلا و عدا و

حاشا منصوب است؟

- اگر ما مصدریه قبل از خلا و عدا قرار گیرند ، مستثنی به عنوان مفعول به وجوبا منصوب می شود.
- “ما” قبل از حاشا آورده نمی شود

۱۸- چه زمانی مستثنی به خلا، عدا، حاشا
جوازا منصوب است؟

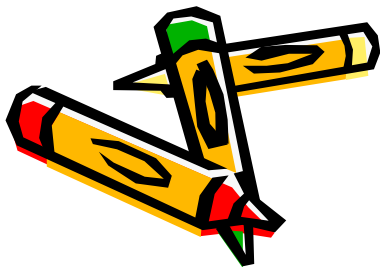
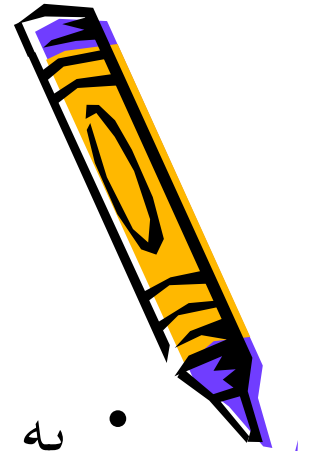
• اگر قبل از این سه کلمه ما مصدریه قرار نگیرد جائز است
به عنوان فعل محسوب شده و مستثنی به عنوان مفعول به
منصوب شود

۱۹- حکم مستثنی به لیس و لایکون

چیست؟

- به جای الا در جمله قرار می گیرند
- مستثنی منصوب است چون خبر آنها محسوب می شود
- مانند جاء القوم لیس زیداً

۲۰- بید چه نوع کلمه ای است و چه حکمی دارد؟

۱- اسمی است به خاطر استثنا همیشه منصوب است

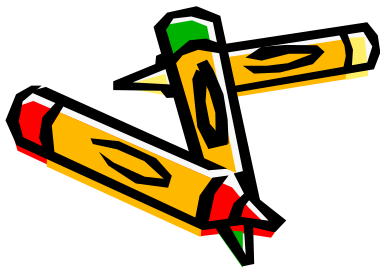
۲- فقط در استثنا منقطع آورده می شود

۳- به مصدر مؤول به آن اضافه می شود

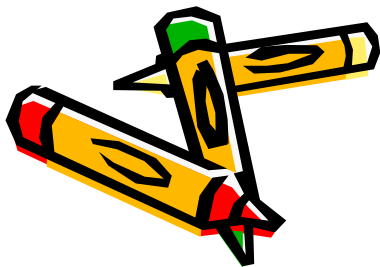
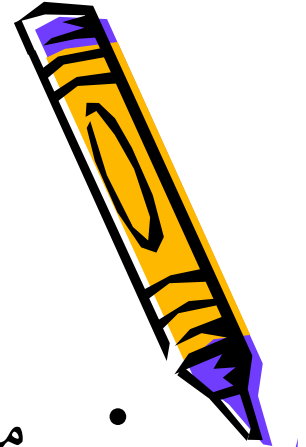
۲۱- حکم مستثنی به بید چیست؟

- مستثنی به بید جمله مؤول به مصدر بوده که در محل جر مضاف الیه است

۲۲- مستثنی منه چه خصوصیتی دارد؟

- معرفه و یا نکره مفیده است
- مستثنی منه عامتر و کلی تر از مستثنی است

۲۳- نکره مفیده چه خصوصیتی دارد؟

• شامل افراد مشخصی شود و این وقتی است که :

۱-مضاف الیه داشته باشد

۲-صفت داشته باشد

۳-بعد از نفی یا استفهام و یا نهی واقع شود

۲۴- مستثنی چه خصوصیتی دارد؟

- معرفه و یا نکره مخصصه می باشد
- توضیح: نکره مخصصه اسم نکره ای است که مضاف الیه و یا صفت داشته باشد

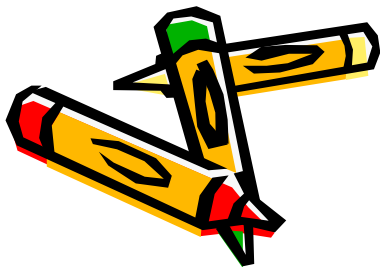

۲۵- الا بر چند نوع است؟

• دو نوع:

۱- اکثرا بر استثنا دلالت می کند

۲- گاهی اوقات وصفیه بوده و به معنی غیر است

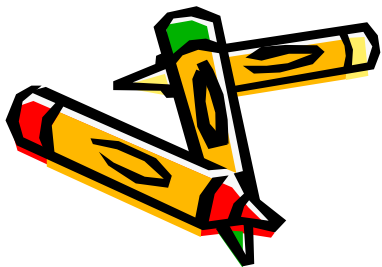

۲۶- غیر بر چند نوع است؟

• دو نوع :

۱- اکثراً وصفیه است

۲- گاهی اوقات بر استثنا دلالت می کند

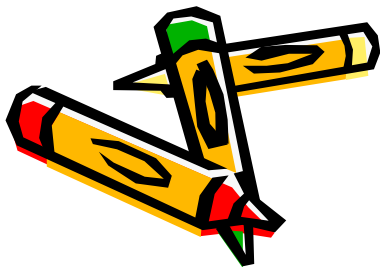

درس ششم
ندا
هدفهای کلی

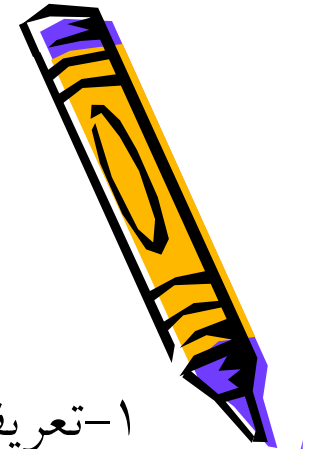
۱- شناختن ندا

۲- شناختن انواع منادا و اعراب منادی

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب
زیر احاطه پیدا نمایند

۱-تعریف ندا

۲-حروف ندا

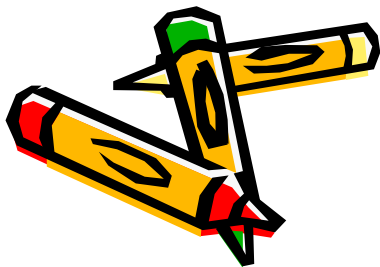
۳-موارد جواز حذف حرف ندا

۴-موارد ممنوعیت حذف حرف ندا

۵-انواع منادی

۶-اعراب منادی

۷-احکام منادای اسمی که "ال" دارد

۸- احکام ندای لفظ جلاله الله

۹- موارد کاربرد ایها و ایتها

۱۰- احکام منادای مضاف به یاء متکلم

۱۱- احکام منادای أب و أم

۱۲- احکام منادای مستغاث

۱۳- ارکان منادای مستغاث

۱۴- ندا کردن تعجب

۱۵- احکام منادای مندوب

۱- تعریف ندا چیست؟

- تقاضای روی آوردن مخاطب به وسیله حرف "یا" و دیگر حروف ندا است

۱- تعریف ندا چیست؟

- تقاضای روی آوردن مخاطب به وسیله حرف "یا" و دیگر حروف ندا است

۲- حروف ندا چند حرف هستند؟

• هفت حرف و عبارتند از:

۱- أ

۲- يا

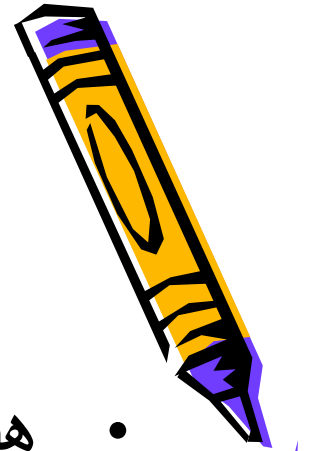
۳- أي

۴- آ

۵- آیا

۶- هيا

۷- وا

۳-حروف ندا چند نوع هستند؟

پنج نوع؛ برای منادای:

۱- قریب: أ

۲- قریب و متوسط و بعید : یا

۳- بعید : أی , آ , أیا , هیا

۴- مندوب : وا , یا

۵- مستغاث : یا

۴- کدام حرف ندا فقط برای منادای مندوب
استفاده می شود؟

• حرف "وا" مانند وامحمداه

۵- در چه مواردی حذف حرف ندا جائز است؟

- در اکثر موارد جائز است و فقط در هشت مورد جائز نمی باشد
- مانند یوسف أعرض عن هذا

۶- در چه مواردی حذف حرف ندا ممتنع است؟

• در هشت مورد . در منادای :

۱- مندوب

۲- مستغاث

۳- بعید

٤- ضمير

٥- نكره مقصوده

٦- نكره غير مقصوده

٧- اسم اشاره

٨- لفظ جلاله

۷- منادا چند قسم است؟

• پنج قسم

۱- مفرد معرفه : یا محمد

۲- نکره مقصوده : یا طالب

۳- نکره غیر مقصوده: یا رجلاً خذ بیدی

۴- منادای مضاف : یا عبدالله

۵- منادای شبه مضاف : یا طالعاً جبلاً

۸- در چند مورد منادای مبنی بر ضم
است؟

• دو مورد:

۱- مفرد معرفه : یا زیدان

۲- نکره مقصوده : یا طالبات

۹- در چند مورد منادا منصوب است؟

• سه مورد

۱- نکره غیر مقصوده : یا رجلاً خذ بیدی

۲- منادای مضاف : یا غلام زید

۳- منادای شبه مضاف : یا طالعاً جبلاً

۱۰- منادای شبه مضاف چه نوع کلمه ای است؟

- هر اسم عاملی از قبیل:
- اسم فاعل , اسم مفعول و صفت مشبیه که معمولش بدنبال آن آورده شود
- شبه مضاف است
- مانند یا معموراً داره

۱۱- چه زمانی جائز است که منادا فتحه و
ضمه داشته باشد؟

۱- علم باشد

۲- ابن یا اینه:

• الف: بعد از آن بدون فاصله بیایند

• ب: به عنوان صفت بیایند

• ج: به اسم علم اضافه شده باشند

• مانند یا حسن^ه بن^ه علی^ه

۱۲- چه زمانی همزه این و اُبنه حذف

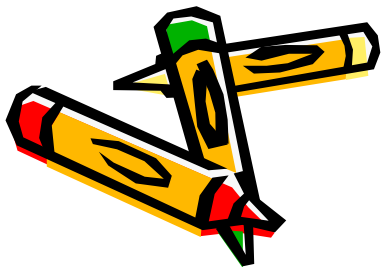
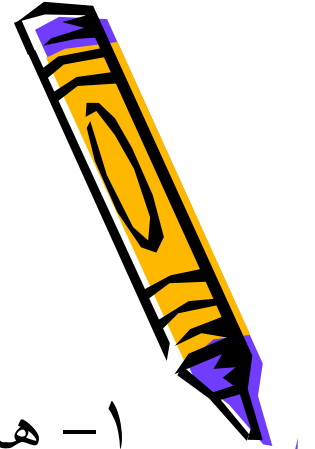
می شود؟

۱- هنگامی بین دو اسم علم واقع شوند

۲- به عنوان صفت آورده شوند

۳- به ما بعد خود اضافه شوند

• مانند قال علی بن اُبی طالب

۱۳- منادای اسمی که “ال” دارد چگونه
است؟

• در اکثر موارد قبل از لفظ مذکر “أیها” و یا “هذا” قرار می
گیرد

• و قبل از لفظ مؤنث “أیتها” و یا “هذه” قرار می گیرد

۱۴- چرا اسمی که "ال" دارد را نمی توان
بدون "ایها" منادا قرار داد؟

• زیرا "ال" برای معرفه ساختن است و حرف ندا نیز چنین
است

• و دو عامل معرفه در یک اسم , جمع نمی شود

۱۵- در چه مواردی جانش است اسمی که
دارای "ال" می باشد منادا قرار داد؟

۱- لفظ جلاله

۲- جملات محکیه که با ال شروع می شود

۳- ضرورت شعری

۴- الذی , التی

۱۶- اسم جلاله چگونه منادا واقع می
شود؟

۱- آوردن "یا" بر اول آن مانند یا الله

۲- حذف "یا" ندا و آوردن میم مشدده در آخر لفظ مانند اللهم

۱۷- اگر منادا اسم صحیح الآخری به جز أب و
أم بوده و مضاف به یاء متکلم شود , چند حالت
دارد؟

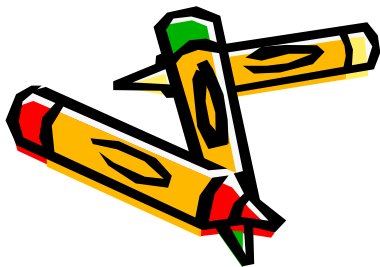
• چهار حالت

۱- یاء ساکن باشد : یا غلامی

۲- یاء مفتوح باشد : یا غلامی

۳- یاء حذف شده و به جایش کسره بیاید: یا غلام

۴- یاء قلب به الف شود : یا أسفا

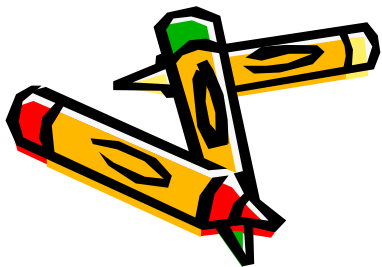
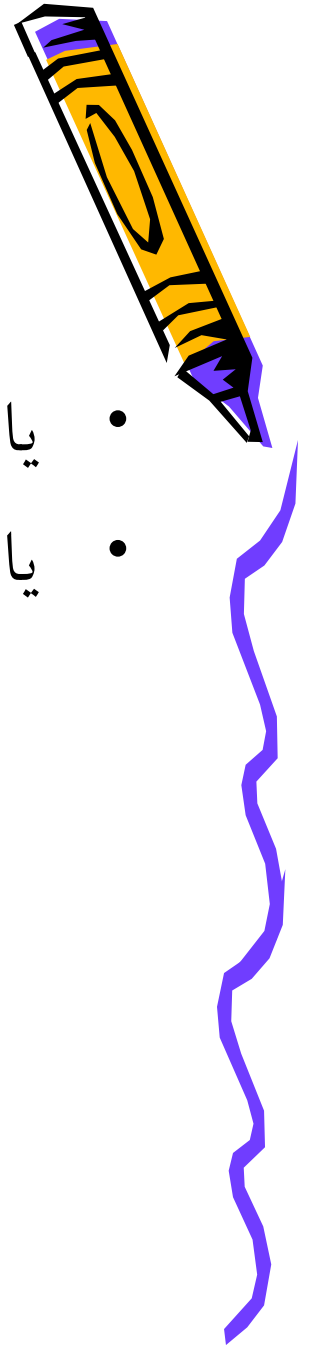
۱۸- اگر منادا اسم ناقص مضاف به یاء
متکلم باشد چه حالتی دارد؟

• “یاء” باید حتما مفتوح شود مانند یا قاضی

۱۹- اگر منادا صفت صحیح الآخر باشد و
به یاء متکلم اضافه شود، چه حالتی دارد؟

- یاء می تواند ساکن باشد : یا معلمی
- یاء می تواند مفتوح باشد: یا معلمی

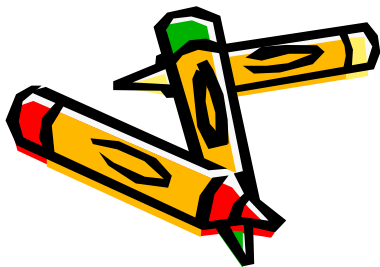
۲۰- اگر آب و أم مضاف به یاء متکلم , منادا
واقع شود چند حالت مخصوص به خود دارد؟

۱- حذف یاء و آوردن تاء تانیث مکسور و یا مفتوح

۲- ابدال تاء مذکور به هاء وقف

۳- آوردن تاء و قلب یاء به الف با هاءسکت یا بدون آن

۲۱- اگر أب و أم مضاف به یاء متکلم شوند کلاً به چند حالت آورده می شوند؟

• نه حالت

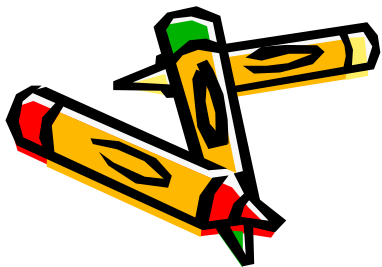
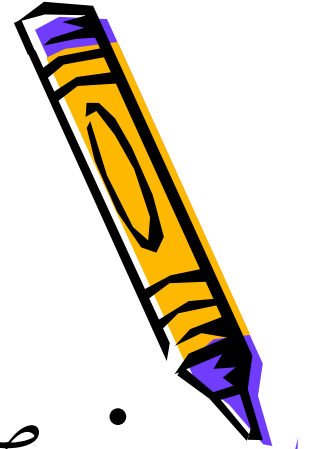
۱- یا أبی ۲- یا أبی ۳- یا أب ۴- یا أبا ۵- یا أبت

• ۶- یا أبت ۷- یا أبة ۸- یا أبتا ۹- یا أبتاه

۲۲- منادای مستغاث چیست؟

• صدا زدن کسی جهت یاری خواستن از او می باشد و تنها با حرف ندا "یا" صدا زده می شود و حذف آن جائز نیست

۲۳- منادای مستغاث چند رکن دارد؟

• چهار رکن

۱- حرف ندا

۲- لام استغاثه

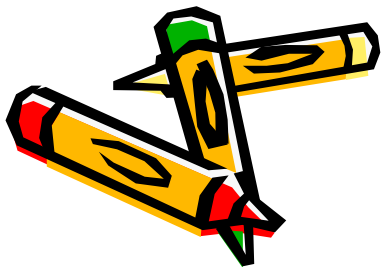
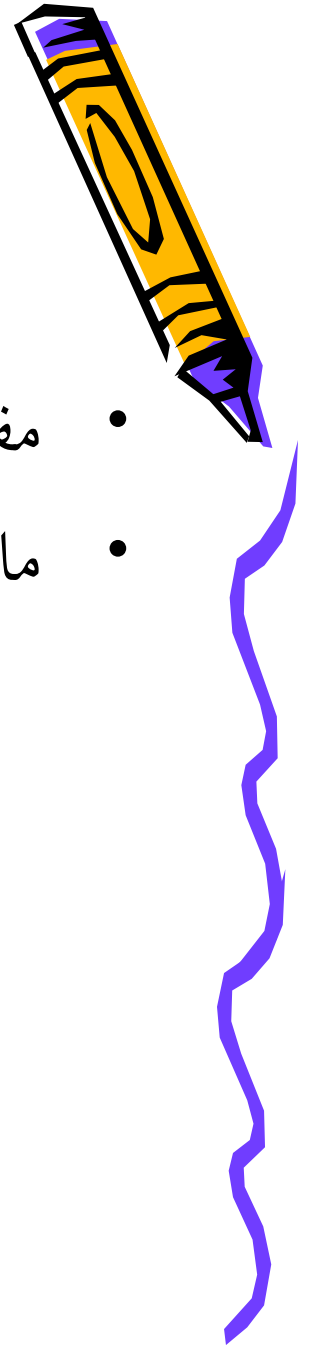
۳- مستغاث

۴- مستغاث له

۲۴- لام مستغاث چه حرکتی دارد؟

- مفتوح است و مستغاث را مجرور می کند
- مانند یا للمسلمین للمظلوم

۲۵- حرف لام که بر اول مستغاث له آورده می
شود ، چه حرکتی دارد؟ و چه نوع حرفی می
باشد؟

- مکسور است
- و حرف جر می باشد

۲۶- اگر بر مستغاث , مستغاث دیگری عطف شود و حرف "یا" تکرار شده باشد, معطوف چگونه خواهد بود؟

- لام استغاثه مستغاث دوم , حتما باید مفتوح شود
- مانند یا لَزیدِ و یا لَسعیدِ لِلْمسکینِ

۲۷- اگر بر مستغاث , مستغاث دیگری عطف شود و حرف "یا" تکرار نشده باشد, معطوف چگونه خواهد بود؟

- لام استغاثه دوم حتما باید مکسور شود
- مانند یا لَزید و لِسعید لِلمسکین

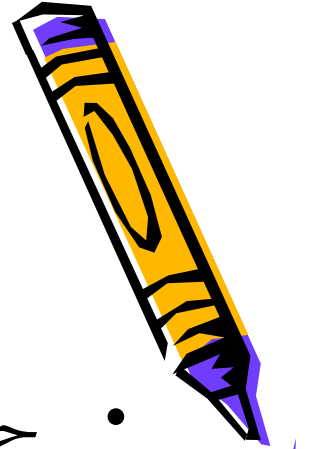
۲۸- ندا تعجب چیست؟ و در چه صورتی می آید؟

- ندایی است که هدف از آن اظهار تعجب نسبت به منادا است و حرف ندا آن فقط "یا" بوده و حذف آن ممنوع است
- مانند: یا لکثره العشبِ

۲۹- ترخیم منادا چیست؟

- حذف بعضی حروف آخر منادا به خاطر مختصر کردن آن است
- مانند یا فاطمة = یا فاطم

۳۰- چه منادایی قابل ترخیم است؟

- تاء داشته باشد و یا اینکه؛
- ۱- بیش از سه حرف داشته باشد
- ۲- علم باشد
- ۳- مبنی بر ضم باشد

۳۱- ترخیم منادایی که به تاء ختم شود از
کدام شرایط معاف است؟

۱- علمیت

۲- بیشتر از سه حرف بودن

۳۲- منادای مرخم چه حرکتی دارد؟

- جائز است آن را مبنی بر ضم کرد
- جائز است که بر همان حرکت اصلی ، کلمه را باقی گذاشت

۳۳- جواب ندا چیست؟

- جمله ای که بعد از منادا آورده می شود.
- که هدف گوینده از ندا همان جمله می باشد
- مانند یا سریع الرضا اغفر لمن لا یملک الا الدعاء

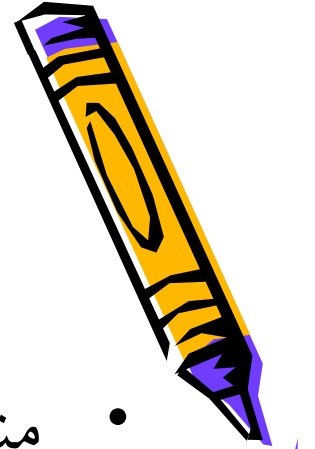
۳۴- احکام منادای تعجب مانند کدامیک از
انواع منادا می باشد؟

• در کلیه احکام مانند منادای مستغاث می باشد جز اینکه
حذف لام از متعجب منه جائز است

۳۵- منادای مندوب چیست؟

- منادایی است که برای آن گریه و زاری می شود و یا از آن احساس درد می کند
- مانند واحسیناه , واطهره

۳۶- کدام يك از حروف ندا به مناداي
مندوب اختصاص دارد،

• حرف "وا"

۳۷- منادای مندوب چه ویژگی‌هایی دارد؟

- واجب است که :
 - ۱- علم باشد
 - ۲- یا مضاف به معرفه باشد
 - ۳- یا اسم موصولی باشد که فاقد ال بوده و به وسیله صله اش مشهور شده باشد
- مانند وا من ضحي بدمه في سبيل الاسلام بكر بلاء

۳۸- منادای مندوب به چند صورت
آورده می شود؟

• سه صورت؛

۱- مانند منادای غیر مندوب آورده شود

۲- الف زائده به آخرش اضافه شود

۳- الف زائده و هاء سکت به آخرش اضافه شود

• مانند واحسیناه

۳۹- کلمه ای که از منادا تبعیت کند چه
نقشی می تواند داشته باشد؟

۱- بدل

۲- معطوف

۳- نعت

۴- توکید

۴۰- چه زمانی جائز است که تابع منادا
مبنی بر ضم و یا منصوب باشد؟

۱- منادا مبنی بر ضم باشد

۲- تابع نیز مفرد باشد

• مانند یا معلم زیدٌ زیداً

۴۱- در عبارت "یا زیدُ العالم" ، کلمه
العالم چه نقشی دارد؟

• صفت است و جائز است مبنی بر ضم و یا منصوب شود

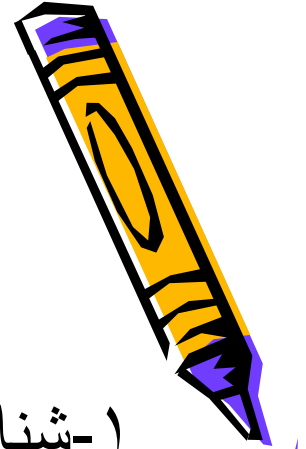
۴۲- در عبارت "یا زیدون کلکم"، کلمه کل
چه نقشی و اعرابی دارد؟

• تاکید است، جائز است مبنی بر ضم و یا منصوب شود

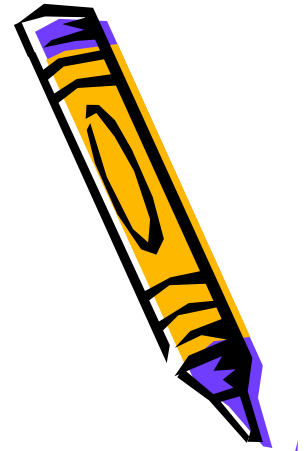
درس هفتم
اشتغال
هدفهای کلی

- ۱- شناختن مفهوم اشتغال
- ۲- احکام مشغول عنه

هدفهای آموزشی

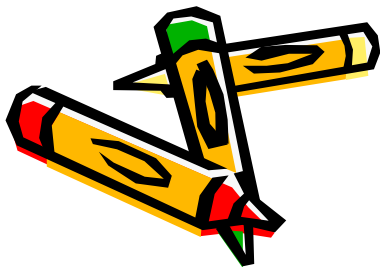
دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب
زیر احاطه پیدا نمایند

۱- تعریف اشتغال

۲- ارکان باب اشتغال

۳- حالات مختلف اسم مشغول عنه

- ۴- موارد وجوب نصب مشغول عنه
- ۵- موارد وجوب رفع مشغول عنه
- ۶- موارد ترجیح نصب مشغول عنه
- ۷- موارد ترجیح رفع مشغول عنه
- ۸- موارد جواز نصب و رفع مشغول عنه

۱- تعریف اشتغال چیست؟

- اگر بعد از اسم، فعلی آورده شود که ضمیر منصوب داشته باشد
- و مرجع آن ضمیر اسم ماقبل فعل باشد
- جمله در باب اشتغال است
- مانند زیداً أكرمه

۲- اشتغال دارای چند رکن است؟

• سه رکن

۱- مشغول عنه (اسم اول جمله)

۲- مشغول (فعل بعد از اسم)

۳- مشغول به (ضمیر بعد از فعل)

۳- اسم مشغول عنه چند حالت می
تواند داشته باشد؟

• دو حالت:

۱- مرفوع به عنوان مبتدا

۲- منصوب به عنوان مفعول به

۴- چه زمانی مشغول عنه واجب است منصوب باشد؟

• اگر بعد از کلماتی قرار گیرد که مخصوص جمله فعلیه هستند

• و عبارتند از:

۱- ادوات شرط

۲- ادوات تحضیض

۳- ادوات استفهام به غیر از همزه

۴- ادوات عرض

۵- در چه مواردی مشغول عنه واجب است مرفوع باشد؟

۱- مشغول عنه بعد از کلماتی بیاید که مخصوص جمله فعلیه
هستند

۲- کلمات لازم الصدر بعد از مشغول عنه آورده شوند

٦- چه کلماتی لازم الصدر هستند؟

• ادوات استفهام

• ادوات شرط

• ادوات تحضيض

• ادوات عرض

• ما نافية

• كم خبريه

• حروف ناسخه

• ما تعجبيه

۷- چه کلماتی مخصوص جمله اسمیه
هستند؟

۱- إذا فجائیه

۲- واو حالیه

۳- لیتما

۸- در چه مواردی نصب مشغول عنه بہتر است ؟

۱- قبل از مشغول عنه کلماتی بیاید کہ بیشتر بر اول جملہ
فعلیہ می آیند

۲- بعد از مشغول عنه, فعل طلبی آورده شود

۳- قبل از مشغول عنه حرف عطف بیاید و معطوف جملہ
فعلیہ باشد

۹- چه زمانی مشغول عنه بهتر است مرفوع باشد؟

- اگر عواملی که باعث وجوب نصب و رفع و یا باعث ترجیح نصب می شود در جمله وجود نداشته باشد
- مانند زیدٌ ضربته

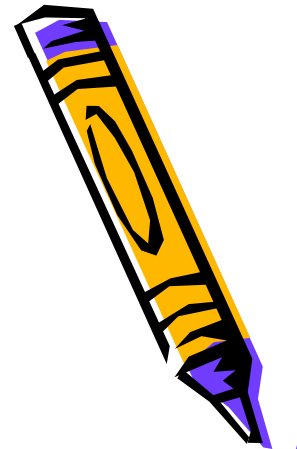
۱۰- در چه زمانی منصوب و مرفوع شدن مشغول عنه یکسان می باشد؟

• اگر مشغول عنه بعد از حرف عطفی آورده شود که
معطوف علیه جمله اسمیه ای بوده که خبرش جمله فعلیه
باشد

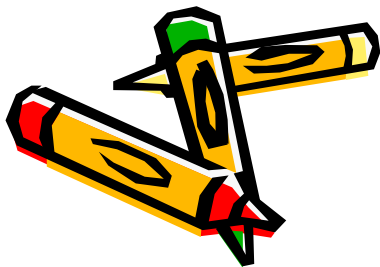
• مانند زیدٌ قام و سعیدٌ اُکرمته

۱۱- اگر حرف جر یا مضاف مشغول به را
از فعل جدا کرده باشد، مشغول عنه چه
حکمی دارد؟

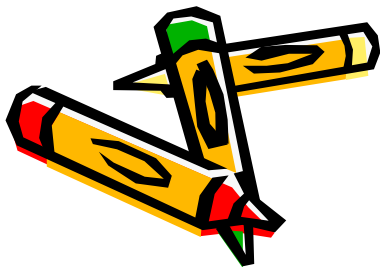
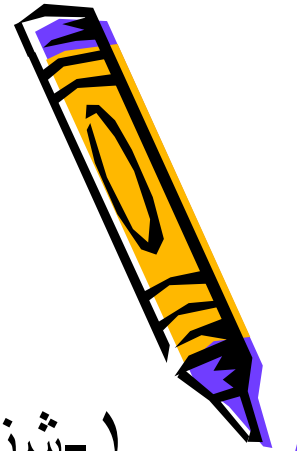
- احکام مشغول عنه مانند حالات اتصال است و هیچ فرقی ندارد
- مانند إن زیداً مررت بغلامه فاضربه

درس هشتم
تنازع
هدفهای کلی

۱- شناختن تنازع

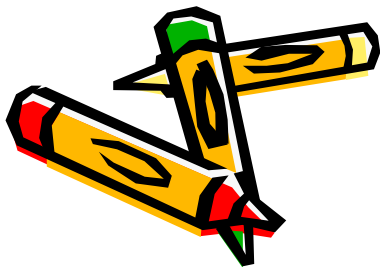
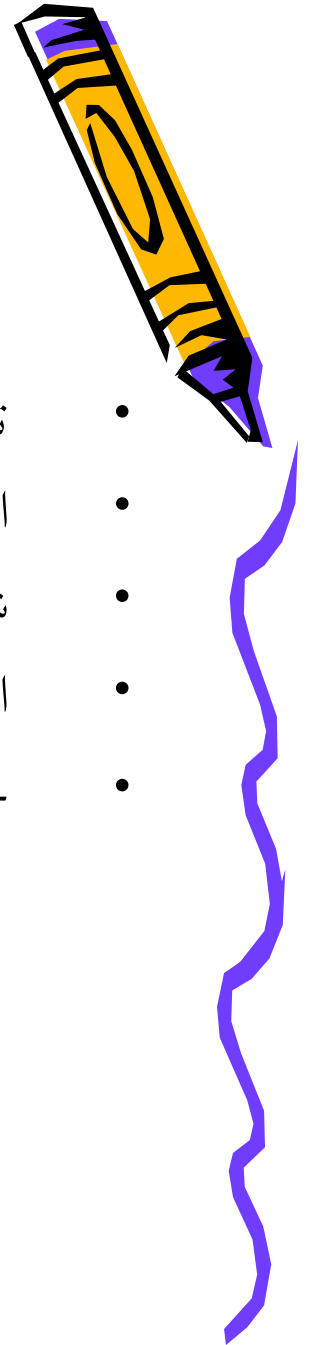
۲- شناختن احکام متنازع فیه

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب
زیر احاطه پیدا نمایند

- تعریف تنازع
- ارکان تنازع
- شروط تنازع
- اعراب اسم متنازع علیه
- حکم آوردن ضمیر برای عامل اهمال شده

۱- تعریف تنازع چیست؟

- اگر در کلام دو عامل وجود داشته باشند
- ولی فقط یک معمول ذکر گردد
- و هر دو نیاز به آن معمول داشته باشند
- بین دو عامل تنازع رخ می دهد

۲- تنازع دارای چه ارکانی است؟

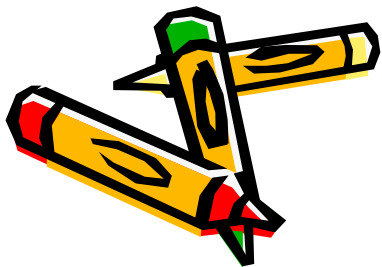
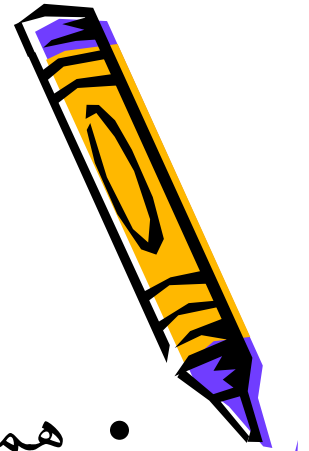
۱- دو عامل تنازع (متنازعان)

۲- متنازع فیه

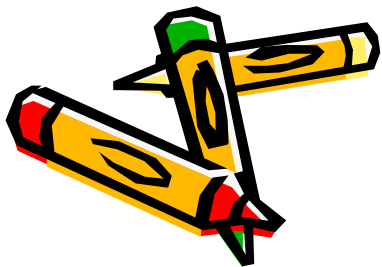
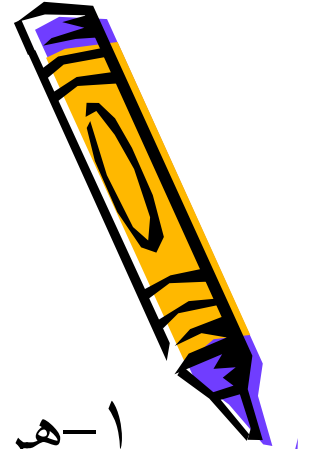
۳-متنازع فیه چیست؟

- همان کلمه ای که دو عامل بر سر آن به تنازع و جنگ برخاسته اند و هریک می خواهد آنرا معمول خود قرار دهد

۴- شروط تنازع کدامند؟

- ۱- هر دو عامل در اول جمله آمده باشند
- ۲- معمول بعد از عاملها ذکر شود
- ۳- عاملها دو فعل متصرف و یا شبه فعل، یا یکی فعل و دیگری شبه فعل باشند

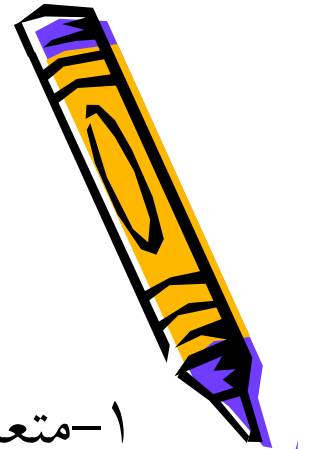

۵- معمول متعلق به کدام یک از دو عامل است؟

دو نظر وجود دارد:

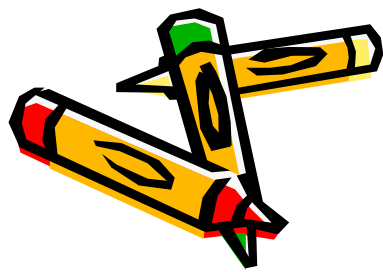
۱- متعلق به عامل اولی است چون زودتر آمده است

۲- متعلق به عامل دومی است چون به معمول نزدیک تر است

۶- چه کسانی متنازع فیه را معمول عامل
اول می دانند؟

• علمای نحوی مکتب کوفه

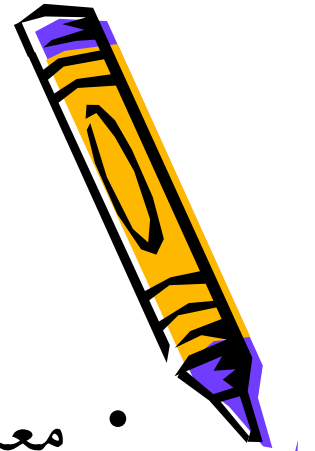
۷- چه کسانی متنازع فیه را معمول عامل
دوم می دانند؟

• علمای نحوی مکتب بصره

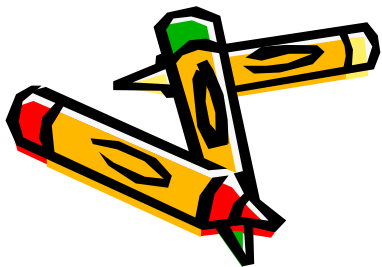
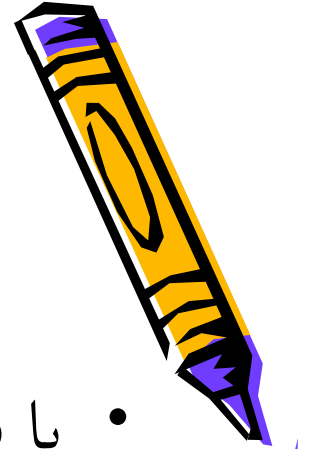
۱- معمول فعل اعمال شده چیست؟

- معمول فعل اعمال شده همان اسم ظاهری است که بر سر آن تنازع وجود دارد

۹- معمول فعل اهمال شده چیست؟

- يا فاقد معمول است
- و يا ضميرى (بارز و يا مستتر) معادل اسم ظاهر براى آن آورده مى شود

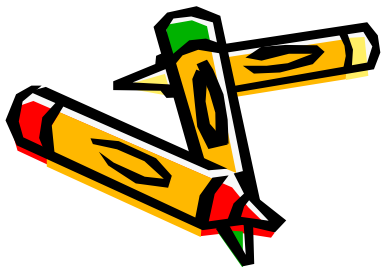
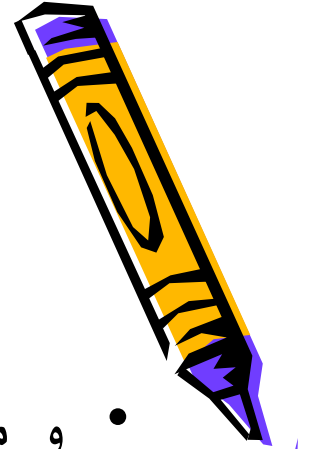
۱۰- در جمله “إجتهد فاکرمتھما أخواک”

متنازع فیه کدام کلمه است؟

• و معمول کدام عامل قرار داده شده است؟

• اخواک

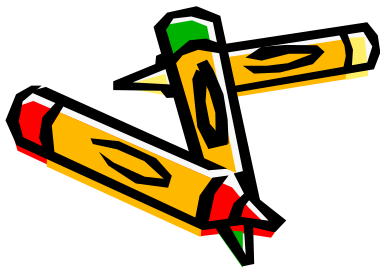
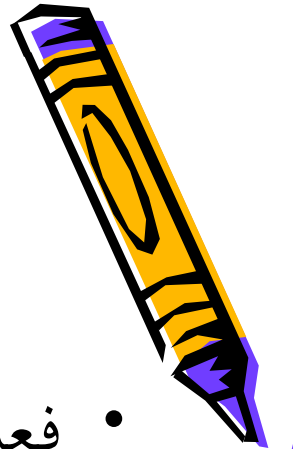
• معمول إجتهد

۱۱- در جمله "قاما و قعد أخواک" کدام فعل اهمال شده است؟ چرا؟

• فعل قام

• زیرا ضمير تثنیه که معادل أخواک است برای آن آورده شده است

۱۲- چه زمانی برای فعل اهمال شده هیچ ضمیری آورده نمی شود؟

- عامل اهمال شده فعل اولی باشد
- بخواهد متنازع فیه را به عنوان مفعول به غیر ضروری منصوب کند

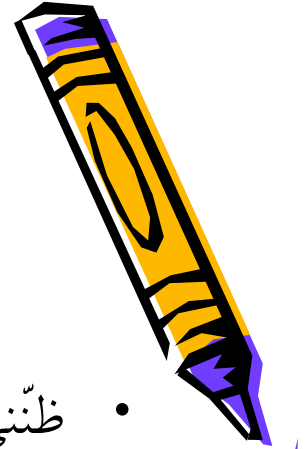
۱۳- چه زمانی مفعول به یکی از ارکان
اساسی (عمده) جمله محسوب می شود؟

• هرگاه عامل جمله فعل قلب باشد

۱۴- اگر در جمله "ظن" و ظننت زیداً قائماً" فعل اول
اهمال شود جمله به چه صورتی خواهد بود؟

- ظننی و ظننت زیداً قائماً ایاه
- فاعل فعل اول ضمیر مستتر هو بوده و
- یاء متکلم و ایاه مفعول اول و دوم آن است

۱۵- چه زمانی اسم متنازع فیه مرفوع
است؟

• هنگامی که برای فعل اعمال شده ، فاعل و یا نائب فاعل
باشد

۱۶- چه زمانی اسم متنازع فیه منصوب است؟

- هنگامی که فعل اعمال شده ، فاعل و یا نائب فاعل داشته باشد و
- متنازع فیه را به عنوان مفعول ، نیاز داشته باشد

۱۷- چه زمانی اسم متنازع فیه مجرور
است؟

• هنگامی که حرف جر و یا مضاف قبل از آن آمده باشد
• ضمیری معادل متنازع فیه برای فعل اهمال شده آورده
شود

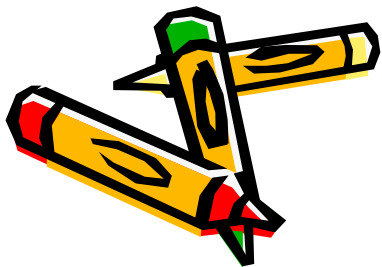
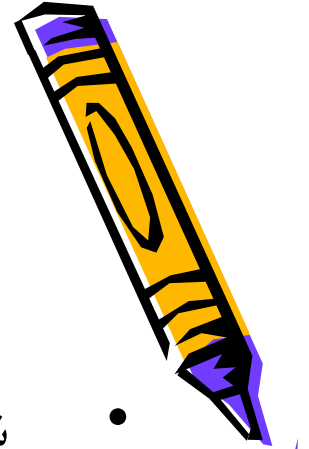
۱۸- حکم اضممار در عاملی که در اسم ظاهر عمل نکرده چیست؟

- ضمیری معادل اسم ظاهر از نظر
- جنس و عدد
- برای فعل اهمال شده آورده می شود

درس نهم
جملات
هدفهای کلی

- شناختن انواع جمله
- اعراب جملات دارای اعراب و فاقد اعراب

هدفهای آموزشی

دانشجویان پس از بررسی درس باید بتوانند به مطالب
زیر احاطه پیدا نمایند

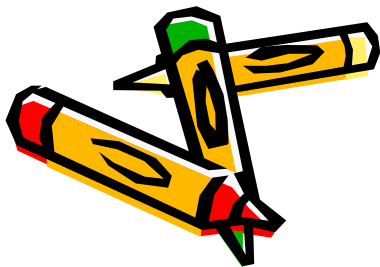

۱- تعریف جمله

۲- تعریف کلام

۳- فرق میان جمله و کلام

۴- انواع کلام

۵- انواع جمله

۶- شناختن جملاتی که محلاً مرفوع هستند

۷- شناختن جملاتی که محلاً منصوب هستند

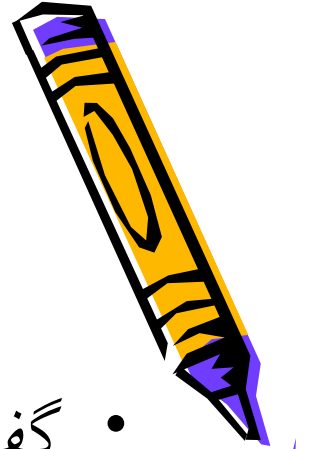
۸- شناختن جملاتی که محلاً مجرور هستند

۹- تشخیص تفاوت‌های جمله خبریه با جمله انشائیه

۱- تعریف جمله چیست؟

• گفتاری که دارای مسند و مسندالیه باشد

۲- کلام چیست؟

- کلام جمله ای است که مفهوم کاملی را برساند به نحوی که مخاطب منتظر نماند

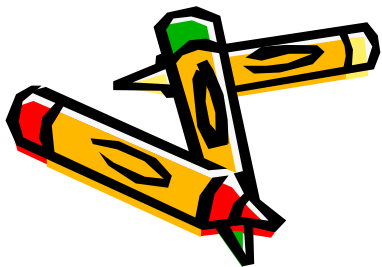
۳- فرق میان کلام و جمله چیست؟

- کلام ممکن است از یک جمله و یا بیشتر از یک جمله باشد
- بنابراین هر جمله ای کلام نیست

۴- کلام بر چند نوع است؟

- شش نوع
- کلام تشکیل شده است از:
 - ۱- دو اسم
 - ۲- فعل و اسم
 - ۳- دو جمله
 - ۴- فعل و دو اسم
 - ۵- فعل و سه اسم
 - ۶- فعل و چهار اسم

۵-جملاتی که از دو اسم تشکیل شده
باشند چند صورت دارند؟

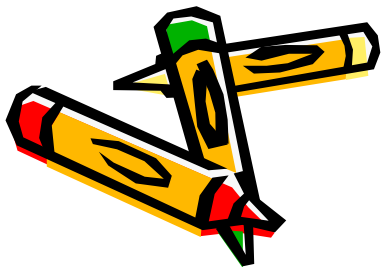
• چهار صورت

۱-مبتدا و خبر

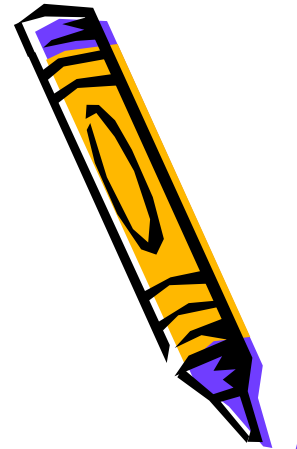
۲-مبتدا و فاعل (ساد مسد خبر)

۳-مبتدا و نائب فاعل (ساد مسد خبر)

۴-اسم فعل و فاعل

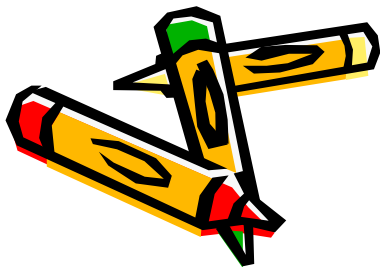
۶- کلامی که از فعل و یک اسم تشکیل شده باشند چند صورت دارند؟

• دو صورت:

۱- فعل و فاعل

۲- فعل و نائب فاعل

۷- کلامی که از دو جمله تشکیل شده
باشد چند صورت دارد؟

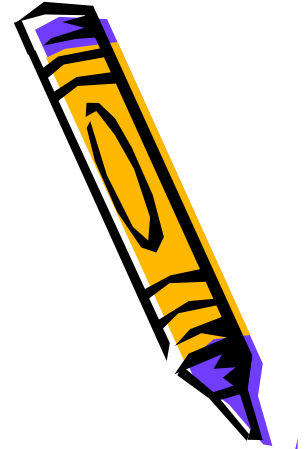
• دو صورت:

۱- جمله شرط و جزاء شرط

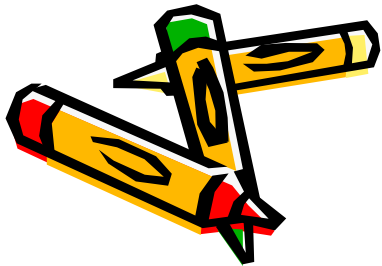
۲- جمله قسم و جزاء قسم

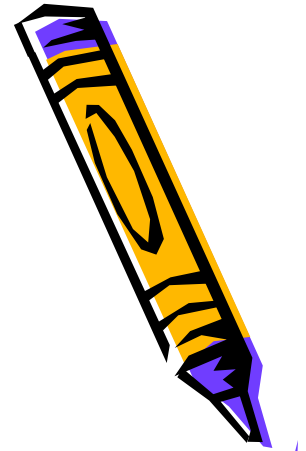
۱- چه کلمه ای از یک فعل و سه اسم
تشکیل شده است؟

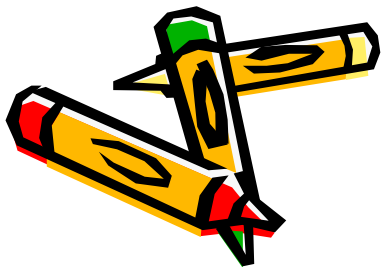
- کلامی که دارای فعل معلوم متعدی دو مفعولی باشد
- مانند علمتُ زیداً فاضلاً

۹- چه کلمه ای از یک فعل و چهار
فعل تشکیل شده است؟

- کلامی که دارای فعل معلوم متعدی سه مفعولی باشد
- مانند أعلمتُ زیداً خالداً عالماً

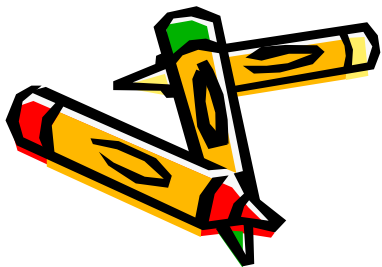
۱۰- جمله بر چند نوع است؟

• دو نوع ؛

۱- اسمیه

۲- فعلیه

۱۱- جمله فعلیه با توجه به ارکانش بر
چند نوع است؟

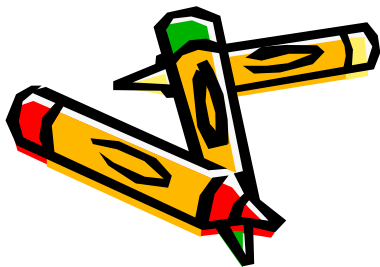
- سه نوع :
- فعل و فاعل
- فعل و نائب فاعل
- فعل ناقص و اسم و خبر آن

۱۲- جملاتی که محلی از اعراب دارند و
دارای چه خصوصیات هستند؟

• این جملات قابل مؤول به مفرد بوده و در نتیجه به عنوان بخشی از جمله دیگر محسوب می شوند.

۱۳- جملاتی که محلی از اعراب دارند بر چند قسم هستند؟

• هفت قسم :

• خبر

• مفعول به

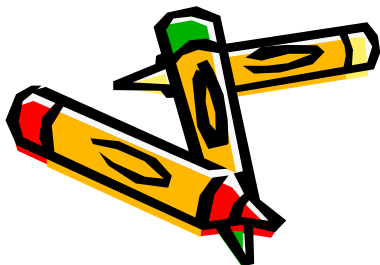
• مضاف الیه

• جواب شرط جازم

• حال

• صفت

• تابع جمله ای باشد که اولی دارای اعراب است

۱۴- جمله ای که خبر واقع شود در چه مواردی محلاً مرفوع است؟

- خبر مبتدا باشد
- خبر و حروف مشبیه بالفعل باشد
- خبر لای نفی جنس

۱۵- در چه مواردی جمله محلاً منصوب است؟

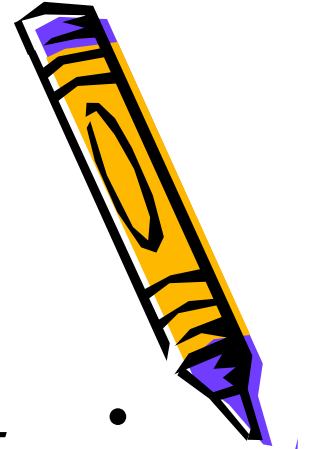

- خبر افعال ناقصه باشد
- مفعول به باشد
- حال باشد
- صفت اسم منصوب باشد
- تابع جمله ای باشد که جمله متبوع محلاً منصوب است

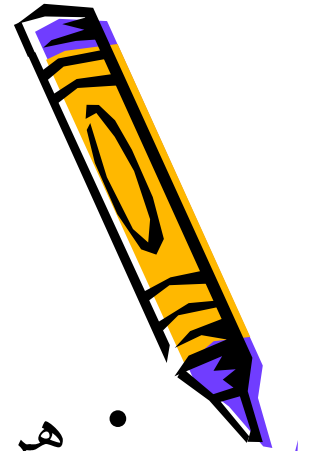

۱۶- چه زمانی جمله , محلاً مجزوم
است؟

- جواب شرط جازم باشد
- همراه با فاء یا إذا فجائیه باشد
- مانند و إنْ تصبهم سیئه بما قدمت أیدیهم إذا هم یقنطون

۱۷- چه زمانی جمله , محلاً مجرور است؟

• هر گاه جمله بعد از اسماء دائم الاضافه زیر, قرار گیرد
مضاف الیه بوده و محلاً مجرور است:

• إذا

• لما

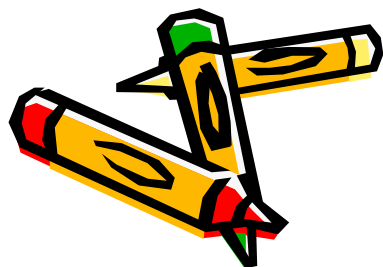
• حیث

• بعضی از ظروف مانند یوم , حین

۱۸- -جملاتی که محلی از اعراب
ندارند ، بر چند قسم هستند؟

- هفت قسم :
- جمله ابتداییه (تعلیلیه , مستأنفه)
- معترضه
- مفسره

- جمله جواب قسم
- جواب شرط غیر جازم
- صله موصول
- تابع جمله ای باشد که دارای محلی از اعراب نیست

۱۹- کدام جملات در حکم جمله ابتدائیه
بوده و هیچ محلی از اعراب ندارند؟

- جمله مستأنفه
- جمله تعلیلیه (این جمله گاهی همراه با فاء تعلیل است)

۲۰- جمله معترضه در چه مواردی
آورده می شود؟

- بین مبتدا و خبر
- بین فعل و معمول مرفوعش
- بین شرط و جواب شرط
- بین صفت و موصوف

۲۱- چه زمانی جمله ای که جواب
شرط باشد محلی از اعراب ندارد؟

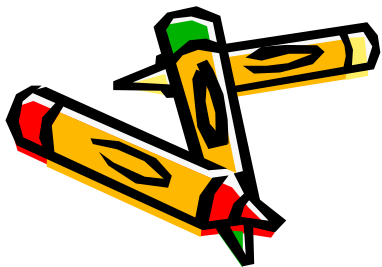
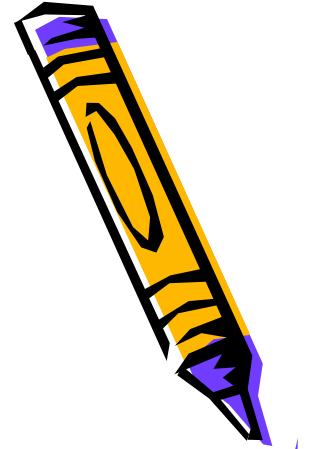

- هرگاه جمله شرط بعد از ادوات غیر جازم قرار بگیرد که عبارتند از :
 - لو , لولا , إذا

۲۲- جملات چه زمانی صفت هستند؟

- وقتی که بعد از یک اسم نکره آورده شوند
- مانند رأیتُ رجلاً يركب الفرس

۲۳- جملات چه زمانی حال هستند؟

• وقتی که بعد از یک اسم معرفه آورده شوند

۲۴- جملات با توجه به قابل صدق و
کذب بودن بر چند نوع هستند؟

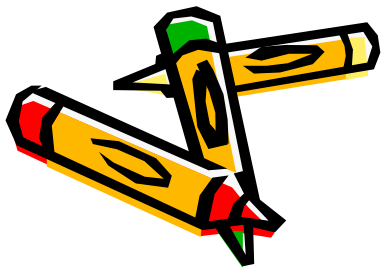
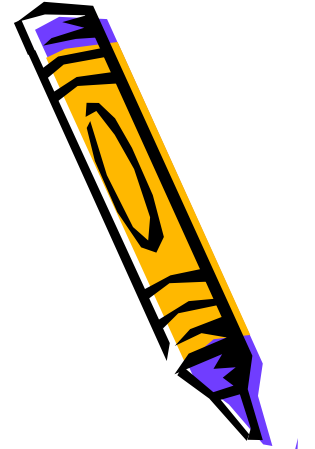

- دو نوع
- ۱- جملات خبریه
- ۲- جملات انشائیه

۲۵- جملات خبریه چیست؟

• جمله ای که احتمال صدق و کذب آن وجود داشته باشد

۲۶- جمله انشائیہ چیست؟

• جمله ای که احتمال صدق و کذب آن وجود نداشته باشد

۲۷- جملاتی که انشائیة محسوب می

شوند بر چند دسته هستند؟

• ۱- یازده دسته و عبارتند از جملاتی که دلالت کنند بر :

• ۲- امر

• ۳- نهی

• استفهام

• ۴- تمنی

• ۵- ندا

• ۶- عقود

• ۷- رجاء

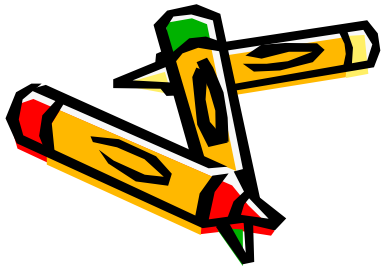
• ۸- تعجب

• ۹- مدح

• ۱۰- نم

• ۱۱- قسم

• توجه: چهار مورد آخر اختلافی است.

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com